

Goda möjligheter men ändå lite friluftsliv

En kvalitativ studie av friluftsliv inom idrott och
hälsa på gymnasieskolor i Nacka Kommun

Joni Perälä och Ellen Winroth

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

Självständigt arbete avancerad nivå 76:2015

Ämneslärarprogrammet mot gymnasiet 2011-2016

Handledare: Peter Schantz

Examinator: Bengt Larsson

Abstract

Aim

The purpose of this study was to investigate what opinion a teacher of physical education and health in Nacka Municipality has around outdoor activities as well as the outdoor teaching provided in Nacka municipality's secondary schools.

1. What is the perception of outdoor living has been a teacher of physical education and health in Nacka?
2. What outdoor teaching conducts them?
3. What limits and allows outdoor teaching in Nacka?

Method

The study used a qualitative interview method, five secondary school teachers who teach physical education and health in Nacka interviewed.

Results

Teachers' perception of outdoor activities varies and are defined with the following words; relaxation, enjoyment, safety, stay / activities / motion of nature, fresh air, natural environments and outdoor environments, woods and nature with an emphasis on freedom. Orienteering is an activity that many teachers use as activity when they describing any educational content they carry out. According to the teachers, outdoor education is limited and time is the frame factor theory affecting outdoor teaching. Even administrative issues have an impact.

Conclusions

There are more similarities than differences what it comes to the teacher's teaching, despite different views of outdoor activities. All schools have good opportunities for outdoor activities, with several nearby wildlife preserve and good transport links to the sites. However, the study shows that these favorable conditions may not always be decisive when it comes to the teaching of outdoor activities. The limiting frame factor theory is stronger than the possibilities. All teachers are positive for outdoor activities but the time to carry out outdoor activities does not fit within the frame of a regular lesson in physical education.

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka vilken uppfattning lärare i idrott och hälsa har om friluftsliv samt vilken friluftslivsundervisning som bedrivs i några utvalda gymnasieskolor i Nacka kommun.

1. Vilken uppfattning om friluftsliv har gymnasielärare i idrott och hälsa i Nacka kommun?
2. Vilken friluftslivsundervisning bedriver de?
3. Vad begränsar och möjliggör friluftslivsundervisningen i Nacka kommun?

Metod

I studien användes en kvalitativ intervju metod, fem gymnasielärare som undervisar i idrott och hälsa i Nacka kommun intervjuades.

Resultat

Lärarnas uppfattning om friluftsliv varierar och definieras med följande ord; avkoppling, njutning, säkerhet, vistelse/aktiviteter/rörelse i naturen, frisk luft, naturmiljöer, utemiljöer, skog och natur med betoning på fri. Orientering är något som många lärare använder sig av när de beskriver vilket undervisningsinnehåll de bedriver i friluftsliv. Enligt lärarna är friluftslivsundervisningen begränsad och tid är den faktor som påverkar friluftslivsundervisningen mest.

Slutsats

I lärarnas undervisning finns det fler likheter än skillnader, trots olika uppfattning av friluftsliv. Alla skolor har goda förutsättningar för friluftsliv, med flera närliggande naturreservat och goda kommunikationer till platserna. Dock visar vår studie att goda förutsättningar inte är avgörande när det kommer till undervisning i friluftsliv på dessa platser. De begränsande ramfaktorerna är starkare än möjligheterna. Alla lärare är positiva till friluftsliv men tiden att genomföra friluftsliv ryms inte inom ramen för en vanlig lektion i idrott och hälsa.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
2 Bakgrund	2
2.1 Forskning om friluftsliv i Sverige	2
2.2 Nacka - en grön kommun	2
2.3 Mål för gymnasieskolorna i Nacka kommun	4
2.4 Fokus på friluftsliv i läroplanen	5
2.5 Begreppsförklaring - Friluftsliv och problematik kring begreppet	7
3. Tidigare forskning	9
3.1 Varför friluftsliv i skolan?.....	9
3.2 Friluftsdagar som friluftsliv	10
3.3 Friluftsupervisning på lärarutbildningen	11
3.4 Naturupplevelsens betydelse	12
3.5 Synen på ämnet idrott och hälsa.....	13
4. Teoretiska utgångspunkter	14
4.1 Sociokulturellt perspektiv	14
4.1.1 Lev Vygotskij.....	15
4.1.2 Sociokulturellt perspektiv i skolan.....	15
4.2 Ramfaktorteori	16
5. Syfte och frågeställningar:.....	18
6. Metod	18
6.1 Urval.....	18
6.2 Genomförande	19
6.3 Databearbetning	19
6.4 Tillförlitlighetsfrågor.....	20
6.5 Forskningsetiska principer	21
6.6 Presentation av intervjupersonerna	21
7. Resultat.....	22
7.1 Gymnasielärarnas uppfattning om friluftsliv i idrott och hälsa i Nacka kommun	22
7.2 Lärarnas friluftsupervisning	23
7.3 Begränsningar och möjligheter i friluftsupervisningen.....	26
8. Diskussion	28
8.1 Resultat diskussion.....	28

8.1.1 Lärarnas uppfattning om friluftsliv	28
8.1.2 Lärarnas friluftsupervisning	31
8.1.3 Ramfaktorer i friluftsupervisning.....	33
8.1.4 Faktorer som möjliggör skolornas friluftsupervisning	35
8.1.5 Lärande i friluftsliv genom kommunikation och interaktion	36
8.2 Metoddiskussion.....	36
9. Slutsats	37
9.1 Vidare forskning.....	38

Bilaga 1 Käll- och litteratursökning

Bilaga 2 Intervjufrågor

Tabell- och figurförteckning

Figur 1 – Nacka kommuns naturreservat	3
Figur 2 – Nacka kommun, gymnasieskolornas avstånd till naturreservat	4

1 Inledning

Forskning har visat att friluftslivets roll i läroplanerna har ökat (Nilsson, Kraepelin-Strid & Seger 2007, s.154). Men i realiten har det visat sig att undervisning i idrott och hälsa fylls med bollspel och att friluftsliv undervisningen har minskat. Detta gäller inte minst friluftsdagar. (Backman 2008, s.3; Skolinspektionen 2010, s.5). Bollspel och bollekar dominerar undervisningen och moment som dans, friluftsliv, orientering och nödsituationshantering förekommer ett fåtal gånger under idrottstimmarna. (Skolinspektionen 2010, s.5). De främsta faktorerna som utgör hinder för friluftsliv undervisning är skolans läge, ekonomi, utrustning, tid och risker. (Backman 2009)

Under utbildningen till lärare i idrott och hälsa har vi författare vid flera tillfällen besökt Nackareservatet för undervisning och insett vilken härlig natur som finns i Nacka kommun. Kommunen erbjuder goda förutsättningar för friluftsliv med sina tolv naturreservat och de arbetar aktivt med att bevara och utveckla möjligheterna för friluftsliv. (Nacka kommun 2012) Nacka kommuns gymnasieskolor har goda möjligheter att nå dessa grönområden då kollektivtrafiken med bussar trafikerar skolorna med tät trafik. Dessutom är det längsta avståndet från kommunens gymnasieskolor till närmaste naturreservat endast 1,4 kilometer. (Nacka kommun 2015b) En kommun med flera tillgängliga grönområden, blev därför vårt val av studieområde.

Studien undersöker vilken uppfattning idrott- och hälsa lärarna i Nacka kommun har om friluftsliv. För att djupare förstå hur friluftsliv realiserar i Nacka kommuns gymnasieskolor undersöks vilken undervisning lärarna bedriver i friluftsliv. Av intresse är också att lyfta fram bakomliggande faktorer som påverkar lärarnas arbete med friluftsliv.

2 Bakgrund

I bakgrundskapitlet presenteras friluftsforskningens historiska utveckling i Sverige samt vilka förutsättningar Nacka kommun kan erbjuda avseende friluftsliv. Även problematiken kring begreppet friluftsliv samt i vilken utsträckning det används i svenska skolan och läroplanen presenteras.

2.1 Forskning om friluftsliv i Sverige

I början på 1970-talet var forskning om friluftsliv främst fokuserad på fysiologiska studier av friluftsliv. Den första avhandlingen inom friluftsliv kom år 1983. Sedan dess har antalet doktorsavhandlingar ökat varje decennium, vilket visar friluftslivets uppgående trend. (Schantz & Silvander 2004) Den första pedagogiska avhandlingen gjordes av Al-Abdi Abdul-Muttalib 1984 när han studerade hur friluftsliv förverkligades i gymnasieskolor i Stockholms innerstad. Studien behandlade friluftsdagarnas målsättningar och innehåll och hade även fokus på ramfaktorer. (Al-Abdi 1984) Resterande 15 doktorsavhandlingar inom friluftsliv mellan år 1980-2003 har fokuserat andra ämnesområden som exempelvis skogsvetenskap, (fem stycken) och kulturgeografi (fyra stycken). (Schantz & Silvander 2004) Forskning om friluftsliv har ökat under 2000-talet och Regeringen investerar nu betydligt mer pengar på forskning kring friluftsliv än tidigare. Forskningsrapporten *Friluftsliv i förändring* är den största samlade satsningen på forskning kring friluftsliv och naturturism i Sverige och fungerar därigenom som ett bra bevis på regeringens fokus. (Fredman et al. 2013)

2.2 Nacka - en grön kommun

Nacka Kommun har drygt 96 000 invånare och en årlig befolkningstillväxt på ca.1500-2000 personer. Nacka kommun är den tredje största kommunen i Stockholms län där det bor totalt ca 2,1 miljoner invånare. (Statistiska centralbyrån 2014) Nacka kommun växer snabbt. Det är enligt kommunen en stor utmaning att samtidigt kunna behålla och utveckla möjligheterna till rekreation och friluftsliv (Nacka kommun 2015a). I slutet av år 2011 antogs ett grönstrukturprogram av kommunstyrelsen. Detta fungerar som ett strategiskt underlag och ger vägledning för kommunens arbete med naturvård, fysisk planering och naturens roll i folkhälsoarbetet. Programmet erbjuder även djupare kunskaper för invånarna kring

naturmarkernas värde och stimulans till friluftsliv och utevistelse. (Nacka kommun 2015a) Nacka har totalt tolv naturreservat (Se figur 1) och kommunen håller även på att bilda nya reservat. Nacka kommun är känd för sitt aktiva arbete med att bevara och utveckla kommunens naturvärden. (Nacka kommun 2012) Dessutom erbjuder kommunen flera uppskattade miljöer som har många olika upplevelsevärden för människor och anses betydande för rekreation. (Nacka kommun 2015a)

Figur 1 - Nacka kommuns naturreservat (Nacka kommun 2012, webbkarta, kommunens naturreservat)

Gymnasieskolorna i Nacka kommun ligger nära varandra. Avstånd från närmaste naturreservat till gymnasieskolorna är som längst 1,4 kilometer och det kortaste avståndet är 610 meter. Detta ger skolorna bra förutsättningar att nyttja kommunens områden för friluftsliv (se fig. 2)

Figur 2 - Nacka kommun, gymnasieskolornas avstånd till naturreservat (Nacka kommun 2015b, webbkarta)

*Markerade avstånd på kartan är den kortaste vägen att ta sig via land till naturreservatet.

Skolorna 1-4, 1,1 km, 5-6 1,4 km, 7-9, 610 m.

2.3 Mål för gymnasieskolorna i Nacka kommun

Nacka kommuns utbildningspolitiska strategi visar mål och viktiga riktlinjer för kommunens gymnasieskolor. Strategin lyfter fram tre viktiga punkter vilka går att koppla till idrott och hälsa med friluftsliv som metod. Dessa tre punkter är maximal utveckling, där varje elev har rätt till en verksamhet som utgår från elevernas behov och förutsättningar. Verksamheten ska ge eleverna möjlighet till en maximal utveckling. Undervisningen ska vara stimulerande och skapa lust till ständiga förbättringar i lärande samt att eleverna ska ha rätt till ett reellt inflytande över sin undervisning och sitt lärande. (Nacka Kommun 2014, s.5ff)

2.4 Fokus på friluftsliv i läroplanen

För att kunna tolka läroplanen efter läroplansreformen 1994 anses lärares yrkeskompetens behöva innehålla läroplansteoretisk och didaktisk kompetens. (Englund 1997) I den detaljstyrda skolan uppger de lärare som Jarl och Rönnberg (2010) undersökt att deras friutrymme varit begränsat. Detta eftersom läroplanerna innehöll mer detaljerade exempel på hur undervisningen skulle se ut och hur olika moment skulle förekomma i en viss turordning. I den målstyrda skolan idag uppger lärarna istället att de fått större frihet att själva utforma sin undervisning och upplägget för de olika momenten inom kursen. Även Backman (2008) anser att decentraliseringen gett lärare stort utrymme och ansvar att tolka begrepp och mål som står i ämnesplanen. Specifikt för ämnet idrott och hälsa har detta inneburit en ökad möjlighet till samverkan mellan ämnen men även att friluftsupervisningen minskat (Backman 2008, s.3). Den tolkning som idrottslärare gör kring begreppet friluftsliv är enligt Backman (2008) avgörande för hur friluftsupervisningen kommer till uttryck i ämnesplanerna och i sin tur hur undervisningen ter sig i verkligheten. Enligt Jarl och Rönnberg (2010) finns det dock andra bedömare som menar att handlingsfriheten minskat då målstyrningen infördes. Lärarna i den detaljstyrda skolan skulle följa läroplanens detaljerade förslag, men att det faktiskt skedde hade ingen lika stor kontroll över. Den målstyrda skolan är idag enligt dessa bedömare mer utsatt för en hårdare granskning än den detaljstyrda skolan och genom detta har det så kallade frirummet minskat (Jarl & Rönnberg 2010).

I en analys av lokala kursplaner som Backman (2008) har gjort framkom det stora variationer i strukturen och utformningen av dokumenten samt organisationen. Särskilt tre kategorier var urskiljbara: betygskriterier, innehåll och ämnets lärandemål. I vissa fall var det svårt att avgöra om det var mål, innehåll eller betygskriterier som åsyftades, detta eftersom vissa kursplaner var kortfattade och knapphändiga i sina formuleringar. Något som tydligt kunde ses var en uppdelning av idrott- och hälsaämnet utifrån olika aktiviteter. Friluftsliv var i flera dokument i studien inte omnämnt, trots en stark position i den nationella kursplanen. Anledningen till utelämnandet av friluftsliv kan bero på vad som tolkas som friluftsliv i en skolkontext och vilka pedagogiska konsekvenser friluftslivets position får i skolan (Backman 2008, s. 3).

Enligt Nilsson, Kraepelien-Strid & Seger har rollen för friluftsliv förändrats under åren. De nya ämnesplanerna för gymnasiet innebär att friluftsliv har fått ändrad karaktär och ett större utrymme. Även undervisningsinnehållet har förändrats, från en beskrivning av innehållet till en mer översiktlig redogörelse av det mål som verksamheten har (Nilsson, Kraepelien-Strid & Seger 2007, s.154).

I syftet för ämnet idrott och hälsa står det att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla följande:

- Förmåga att genomföra och anpassa utevistelser utifrån olika förhållanden och miljöer.
- Kunskaper om betydelsen av fysiska aktiviteter och naturupplevelser för kroppslig förmåga och hälsa.
- Kunskaper om kulturella och sociala aspekter på fysiska aktiviteter och naturupplevelser (Skolverket 2011, s.83).

I ämnesplanen står det även att ämnets innehåll för kursen idrott och hälsa 1 ska behandla följande inom friluftsliv:

- Motions-, idrotts- och friluftaktiviteter som utvecklar en allsidig kroppslig förmåga.
- Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.
- Metoder och redskap för friluftsliv.
- Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv.
- Åtgärder vid skador och nödsituationer, till exempel livräddande aktiviteter vid blödning och drunkningstillbud (Skolverket 2011, s.84).

Med fokus på friluftsliv för de kunskapskrav som betyget E har, går det att hitta följande:

- Eleven visar i utövandet av idrott, motion och friluftsliv hänsyn till sin egen och andras säkerhet och kan i samråd med handledare vidta åtgärder vid skada eller nödsituation. Eleven kan med goda rörelsekvaliteter genomföra aktiviteter i naturmiljöer. Dessutom kan eleven översiktligt diskutera friluftsliv, motion och idrott som sociala och kulturella fenomen och översiktligt beskriva hur olika livsstilar och kroppsideal framträder i träningsverksamheter, friluftsliv och samhället i övrigt (Skolverket 2011, s. 85).

Sammanfattningsvis visar innehållet i ämnesplanen för gymnasieskolan bland annat i kursen idrott och hälsa 1, att det finns mycket innehåll som går att koppla till friluftsliv. Innehållet handlar om allt från friluftaktiviteter i utemiljöer, metoder för friluftsliv och säkerhet vid friluftsliv.

2.5 Begreppsförklaring - Friluftsliv och problematik kring begreppet

Friluftsliv är ett brett begrepp och det finns många tolkningar, beroende på vilka intressenter som uttalar sig. Definitionen av begreppet har varierat över tid. (Backman 2004, s. 175) Friluftsgruppen har haft regeringskansliets uppdrag att se över hur Statens stöd i framtiden ska riktas till organisationer som främjar friluftslivet. Tidigare har den här typen av stöd inkluderats i det stöd idrotten har fått från staten. (Friluftsgruppen 1999, s. 7)

Friluftsgruppens rapport 1999:78 har gett följande definition av friluftsliv som begrepp. "Friluftsliv är vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling" (Friluftsgruppen 1999, s.15).

Det finns också andra instanser som har definierat begreppet friluftsliv på ett liknande sätt. "Friluftsliv är att vistas i naturen på ett sådant sätt att det ger naturupplevelser, rekreation och motion" (Friluftsförbundet 2009, s.5).

Friluftsförbundet (2009) beskriver i sitt friluftsmiljöprogram hur friluftsliv ska bedrivas i samklang med naturen och andra människor. Allemansrättens grundprinciper "Inte störa - inte förstöra" har stor betydelse när begreppet friluftsliv definieras. Friluftsliv ska även skapa livskvalité för utövaren utan tävlingsmoment och använda naturen som arena. (Friluftsförbundet 2009, s.5)

Naturvårdsverkets rapport, den nyttiga utevistelsen, definierar begreppet friluftsliv på följande sätt: "vistelse utomhus i natur- och kulturlandskapet för välbefinnande och natur upplevelse utan krav på tävling" (Mårtensson, Lisberg Jensen, Söderström & Öhman 2011, s.11f).

Friluftsliv kopplas ofta till vistelse i storslagen natur där själva genomförandet är mer organiserat och planerat som t.ex. fjällvandring, kanotpaddling och långfärdsskridskoåkning. Det är ganska sällan barn eller ungdomar kan inkludera den här typen av friluftsliv i sin vardag. Därför har naturvårdsverket uppdraget och ambitionen att behandla begreppet friluftsliv i ett vardagsperspektiv. Med hjälp av det perspektivet har naturens roll försökt kopplats till det mer allmänna begreppet *utevistelse*. Naturvårdsverket kom fram till att naturens roll kring begreppet utevistelse blev för otydligt och ett bättre begrepp att använda skulle vara *naturkontakt*. Författarna till rapporten tycker att begreppet naturkontakt ger en enklare ingång för att mer förutsättningslöst problematisera barns möjligheter till naturkontakt

när olika perspektiv används jämfört med begreppet friluftsliv. Författarna är också medvetna om problematiken att dra strikta gränser mellan begreppen friluftsliv, utevistelse och naturkontakt. Ett exempel som författarna har med i rapporten är bad i havet på sommaren som omfattas av alla tre begreppen. Men om barn badar i en uppvärmd utomhusbassäng faller begreppet friluftsliv bort och naturkontakten kan vara begränsad på grund av att naturen runt bassängen är kraftigt tillrättalagd. (Mårtensson m.fl. 2011, s.12)

Flera studier har visat att undervisningen i friluftsliv i skolan är bristfällig (Backman 2008; 2011a; 2011b; Skolinspektionen 2010). Begreppet friluftsliv och dess betydelse för en lärare i idrott och hälsa ur ett utbildningssammanhang kopplas ofta till aktiviteter som att vandra, paddla kanot, campa och vinterutbildning med skidor på en snösäker ort i fjällvärlden. (Backman 2010). Under 1950- och 60 talet användes inte friluftsliv som begrepp i styrdokumentet. Istället förklarades det vilka utomhusaktiviteter skolan ska genomföra: längdskidåkning, skridskoåkning, orientering och simning. (Backman 2010) I Lgy80 var första gången begreppet friluftsliv skrevs med som ett mål och huvudmoment. Eleverna skulle skaffa sig kunskaper om friluftsliv samt få förståelse för den ekologiska balansen. Viktigt var också att lära sig ta ansvar för naturen för att kunna utnyttja den rätt för rekreation och friluftsliv. (Skolöverstyrelse 1980, s.90) Skolöverstyrelsen placerade friluftsliv under samma rubrik som orientering och innehållet var t.ex. orienteringsövningar, naturvård, allemansrätten, naturvett, friluftsteknik och rätt klädsel för utevistelse. Även följande valbara aktiviteter fanns med: vandring, cykelturer, kanotfärder och lägerliv. (Skolöverstyrelsen 1980, s.94) Lgy87 innehöll likadana formuleringar: kunskap och erfarenheter av friluftsteknik, orientering, skogsvandring och turteknik. Friluftsliv ska ge positiva upplevelser av att vistas i naturen. (Skolöverstyrelsen 1987, s.14) I senare läroplaner har tolkningsutrymmet växt vilket kapitlet 2.4 visade.

Samtidigt upplever både lärarstudenter och yrkesverksamma lärare att begreppet friluftsliv är svårt att definiera i skolan och det upplevs som luddigt. Tydligare definition efterfrågas eftersom det kan handla om vilka didaktiska val läraren gör och hur undervisningen realiseras. (Wiberg 2014, s.61; Backman 2011a; 2011b)

Den här studien använder friluftsgruppens definition av begreppet friluftsliv. "Friluftsliv är vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling" (Friluftsgruppen 1999, s.15).

3. Tidigare forskning

3.1 Varför friluftsliv i skolan?

Av resultaten från Skolverkets nationella utvärdering, NU -03 (2005) framkom det att var tredje elev oavsett betyg uppger att de inte fått kunskap eller lärt sig om friluftsliv i skolan. I utvärderingen framkom det även att friluftslivet behandlas delvis separat från andra aktiviteter, både vad gäller utgångspunkter och i vilken utsträckning det lyfts fram i ämnet. Eftersom friluftsliv behandlas separat är frågan enligt utvärderingen om det ska betraktas som fysisk aktivitet eller idrott (Skolverket 2005). Fördelningen av tid till friluftsliv som lärare gör under ett läsår är enligt Lundvall (2011) begränsad. Lärare bedömer elevers kompetens i friluftsliv som lägre i jämförelse med andra mer förekommande områden som t.ex. bollspel. (Lundvall 2011, s. 16)

Dahlgren och Szczepanski (1997) hävdar att inlärningsprocessen gynnas genom mötet med utomhusmiljön och författarna menar att det även bidrar till kreativa och meningsfulla lärprocesser. Naturmiljön kan erbjuda detta genom variationerna i rörelser, dofter, synintryck, form och ljud. Även Sebba (1991) anser att dessa variationer är något som engagerar både psyke och kropp och som kan förankras i minnet. Starka miljöminnen är en typisk situation av naturkontakt menar Sebba (1991) samtidigt som uppmärksamhet riktas både mot den fysiska omgivningen och mot kroppens signaler.

Att vistas i skogen och uppleva med alla sinnen hävdar också Glantz, Grahn och Hedberg (2011) är något som skapar de bästa förutsättningarna för friluftsliv, välbefinnande och naturstudier. Relationen till naturen är viktig och en regelbunden naturkontakt utvecklar ett gott förhållande mellan människa och natur. Regelbundet möte med naturen utvecklar en positiv relation till allt levande. Skapas ett sådant vänskapsförhållande menar Glantz, Grahn och Hedberg (2011) att engagemanget kan motverka livsnedbrytande processer som i sin tur värnar om livets mångfald. Författarna menar att: "Man skadar inte den man tycker om" (Glantz, Grahn & Hedberg 2011, s. 171-181). Förändrade skolformer innebär att raster och utemiljöns kvalitet är skiftande bland elever. Vissa skolor saknar helt och hållet gröna utemiljöer medan andra skolor ger elever chans till att vistas i en grön miljö större delen av sin skoltid. (Mårtensson m.fl. 2011, s. 19) Vikten av tillgänglighet till grönområden poängterar Hansen-Ketchum, Marck, Reuter och Halpenny (2010) i sin studie. Kommer människor i kontakt med naturen i sitt vardagliga liv får de insikt om vilka möjligheter som

finns i naturen. (Hansen-Ketchum et al. 2010) Även barndomen och de positiva naturupplevelserna under uppväxten har enligt Naturvårdsverket effekter på individens hälsa. Genom en positiv bild av naturen under uppväxten är chanserna till fortsatt utevistelse mer trolig även i framtiden. (Mårtensson m.fl. 2011, s.18)

Idag förändras barns möjligheter till friluftsliv i vardagen i och med nya bebyggelsemönster och livsstilar. När barnen är äldre krävs mer vägledning för att utveckla och etablera naturkontakt. Enligt naturvårdsverkets rapport behövs professionell vägledning som ger kunskap om olika dimensioner vid naturupplevelsen. Även naturtypens innehåll och friluftaktiviteter bör behandlas. Skillnader i friluftaktivitet kan bero på att grupper med en annan etnisk härkomst än svensk inte har kännedom om hur de kan använda en viss naturtyp eller saknar kunskap om vad som är tillåtet eller inte, t.ex. allemansrätten. I detta fall har skolan en viktig roll när det gäller naturvägledning. Uppdraget som skolan har är bland annat att bidra till barns engagemang för natur och miljö. För att nå så många barn som möjligt behövs det intresse och driv i frågan även från skolans värld, såväl från lärare, skolledning och Skolverket. (Mårtensson m.fl. 2011, s. 22) Den inställning som skolledningen har till undervisning kan enligt Andersson och Davidsson (2007) även vara en faktor för hur mycket lärarna undervisar utomhus. Andra faktorer utöver skolledningen som kan påverka undervisningen utomhus är utrustning, vädret och skolschemat (Andersson & Davidsson, 2007).

Författarna till naturvårdsverkets rapport anser att det behövs pedagogisk vidareutbildning av lärare för att de ska ha möjlighet att skapa naturmöten av god kvalitet inom ramen för skolans uppdrag och verksamhet (Mårtensson m.fl. 2011, s. 22).

3.2 Friluftsdagar som friluftsliv

Friluftslivet i den svenska skolan fick under 1900-talet en viktigare pedagogisk roll. År 1942 infördes de obligatoriska friluftsdagarna i folkskolan, vilket enligt Sundberg och Öhman (2008) talade för att friluftslivet innebar något mer än fysiska aktiviteter i det fria (Sundberg & Öhman 2008, s. 102-105). I artikeln *Friluftsliv inom ämnet idrott och hälsa* hävdar dock Erik Backman (2008) att friluftsdagar aldrig omnämns som en del av idrott- och hälsaämnet, trots att fallet säkert varit så på många skolor. I tidigare läroplaner, motsvarande grundskolan från 1955 står att friluftsdagar och tid för lek ska motsvara minst en och en halv timme per

vecka eller 10-12 heldagar per läsår. Även läroplanerna från 1962 och 1969 betonar en detaljerad innehållsbeskrivning av aktiviteter och nämner integrerande möjligheter som kan skapas under friluftsdagarna. Friluftsdagarnas specifika innehåll av aktiviteter slutar att nämnas i läroplanen för år 1980. Friluftsdagar i läroplanen för 1994 har tagits bort och det är upp till den lokala skolan att fördela resurser och avgöra om det är något som ska genomföras (Backman 2008, s. 3).

I den nationella utvärderingen (NU-03) visade det sig att under läsåret 2000/2001 var friluftsdagarna 2,42 heldagar och 1,75 halvdagar samma läsår på gymnasiet. Mellan skolorna är det mycket stor variation, vissa skolor hade inga friluftsdagar alls, medan andra skolor hade över tio dagar per läsår. Innehållet under friluftsdagarna verkar ha mycket varierat innehåll (Skolverket 2005, s.26).

Några år senare under våren 2007 genomförde Riksidrottsförbundet en undersökning där 500 skolor över hela landet fick svara på en enkät om idrott i skolan. Ungefär var fjärde av landets gymnasieskolor fick vara med i undersökningen som bekräftar att friluftsdagar är ett vanligt inslag i gymnasieskolornas undervisning. 80 procent av skolorna har friluftsdagar och det vanligaste är att man har två dagar per läsår. Friskolorna har det gynnsammaste läget där mer än en fjärdedel har minst fyra dagar. Undersökningen ville också ta reda på hur många halvdagar gymnasieskolor genomför under läsåret. Halvdagar är ett ovanligt inslag i svenska gymnasier och berör 35 procent av skolorna. Hälften av friskolorna har två dagar per läsår och i den kommunala skolan är det lika vanligt med ett som två tillfällen. Totalt har antalet friluftsdagar minskat under de senaste tio åren trots att friskolornas medverkan påverkar siffrorna positivt. (Riksidrottsförbundet 2007, s.35ff)

3.3 Friluftsupervisning på lärarutbildningen

Backman (2008) pekar i sin studie på problematiken mellan friluftsupervisningen inom idrottslärarutbildningen och det friluftsliv som är möjligt att genomföra med elever på gymnasiet. Vid idrottslärarutbildningen värderas det exklusiva friluftslivet högt och framhålls som en förutsättning för att kunna skapa ett personligt intresse för friluftsliv. Studien visar också att den bedömning som sker har fokus på idrottslärarstudenternas tekniska och fysiska förmåga att utföra friluftsupervisning. Enligt Backman kan därför studenterna uppleva en motsägelse i att lära sig om naturupplevelse som friluftslivets innebörd eftersom det praktiska friluftslivet (examinationer och dylikt) istället begränsar möjligheten till naturupplevelse.

Studenterna måste t.ex. fokusera på sina egna kropps rörelser istället för att uppleva naturen i första hand. (Backman 2008)

3.4 Naturupplevelsens betydelse

I naturvårdsverkets rapport "Den nyttiga utevistelsen" menar författarna att de som utövar friluftsliv behöver reflektera över vad naturkontakten innebär med frågor som: var, hur, när och varför friluftsliv bedrivs. Detta för att komma förbi en ytlig polarisering kring vad som är bra eller mindre bra former av naturkontakt. Enligt rapporten har vuxna en tendens att överorganisera barns vardag och omgärda spontana aktiviteter med restriktioner för att försöka skapa en trygg uppväxt. Det utrymme som tidigare fanns för spontana former av naturkontakt i vardagen har minskat. Förklaringarna är flera: många barn är beroende av vuxna som skjutsar dem till kompisar eller olika aktiviteter och rörelsefriheten i närmiljön har minskat. De skolor som ligger närmast hemmet är det inte alltid självklart att barnen går i. Författarna hävdar därför att barn i stort sett fått sämre förutsättningar att bilda gemenskaper där de bor som tidigare traditionellt varit en grund för lek och umgängeskontakt i utomhusmiljön. Vuxnas val och föreställningar kring barns behov av naturkontakt har stor betydelse. (Mårtensson m.fl. 2011, s. 15-19) Även känslan för vad som är passande, intressant och smakfullt när det gäller t.ex. vistelse i natur och vad det går ut på spelar roll för vissa barns naturkontakt. Människors inpräglade vanor, deras tänkande, handlande och hur varje individ uppfattar sin omvärld är således betydelsefulla faktorer för i vilken grad naturkontakten sker. (Engström 2010, s. 44-45) Därför menar Naturvårdsverket i sin rapport att naturkontakt och utemiljöer är viktigt eftersom det uppfattas som ett "frirum", där individen (barnen i detta fall) får möjlighet att röra sig och skapa fritt. Intresset som vuxna har i att ge den "nya generationen" barn naturkontakt kan enligt rapporten ses som en försiktighetsåtgärd som beskrivs enligt följande: "Vi anar, men vet inte så noga, varför barn behöver naturkontakt, kan inte se att det skadar och är samtidigt lite rädda för vad som kan hända om de inte får det" (Mårtensson m.fl. 2011, s. 15).

Författarna till rapporten menar också att kontakten med naturen måste handla om den positiva naturupplevelsen och att det inte räcker att se till att barn vistas utomhus i "den friska luften" (Mårtensson m.fl. 2011, s. 17). Upplevelser som sker vid naturkontakt kan förknippas

med lärande och välbefinnande och kan i och med detta lägga grunden för en livslång relation med naturen. Dock är det idag ingen självklarhet att alla barn får denna naturkontakt, vissa är hänvisade till den plats där de bor medan andra reser och rör på sig i världen. I en undersökning om vad starka miljöminnen från barndomen betyder för vuxenlivet visade det sig att utflykter i naturen var en förutsättning för att individerna senare i vuxen ålder skulle söka upp naturplatser. Även positiva miljöminnen var avgörande för huruvida naturen uppfattades som en plats för hälsa och återhämtning (Ward-Thompson, Aspinall & Montarzino 2008).

Trots de naturtillgångar som finns i Norden är det idag tänkbart att prata om den ojämlika naturkontakt som finns. Barns möjligheter till naturkontakt i olika vardagsmiljöer t.ex. skolgårdar och livsmiljöer (landsbygd, förort eller småstad) skiljer sig åt. En del av de strukturella förhållandena i den fysiska miljön har påverkan på barns positiva naturkontakt. Centralt för naturkontakten är barns självständiga utforskande men författarna anser också att olika former av vägledning av professionella ute i naturen kan bidra till att göra naturen mer tillgänglig för fler barn, på flera sätt (kulturellt, emotionellt eller fysiskt). (Mårtensson m.fl. 2011, s. 17f)

3.5 Synen på ämnet idrott och hälsa

Ämnet idrott och hälsa har en erkännandekultur som enligt Lundvall (2011) uppfattas som en social praktik där tävling, prestation och rangordning ofta förekommer som en praktik. En praktik som funnits vid sidan av de formellt givna anvisningarna i styrdokumentet. Denna idrottsliga praktik har därför påverkat synen på ämnets innehåll för både lärare och elever. Avsaknaden av läromedel för ämnet på gymnasiet har också enligt Lundvall (2011) bidragit till en undervisningsmiljö med otydliga ramar. Den idrottsliga bakgrund som läraren har, tillsammans med föreningsaktiva elever kan därför ge ämnet idrott och hälsa en idrottslig inriktning (Lundvall 2011, s. 15). Även om friluftsliv som kunskapsområde har tilldelats ökad betydelse i ämnet lever fortfarande en otydlighet kvar kring erkännande av friluftsliv som kunskapsområde. Speciellt på grund av det ”idrottsliga rum” som präglar ämnet. Även beträffande friluftslivets innehåll råder det en osäkerhet om idrottsliga övningar ska ingå eller inte (Lundvall 2011, s. 16). Innehållet ska konkretiseras i de så kallade lokala kursplanerna som varje skola har ansvar för att ta fram. Men enligt Tholin (2006) framstår de lokala

kursplanerna i många fall som ganska oproblematiserade i relation till ämnets mål, kunskapskrav och karaktär. Friluftslivets roll och innehåll inom ämnet idrott och hälsa är något som läraren eller lärarlaget behöver fundera över, samt hur lärandet är bundet till specifika praktiker och traditioner (Lundvall 2011, s. 20-21).

Goodson, Anstead och Marshall (1997) anser att det finns ett fritt didaktiskt handlingsutrymme vad gäller hur olika lärare tolkar innehållet i styrdokumentet. Det går inte att göra en direkt koppling till vad som står skrivet i styrdokumentet och vad som i verkligheten sker i klassrummet. Vad undervisningen sedan leder till och vad den innehåller beror på de ramar som läraren medvetet eller omedvetet har (Lundgren 1989).

Det finns flera tidigare studier och studentarbeten (Backman 2009; Johansson & Igerud 2011; Ivetun 2012) som har lyft fram faktorer som begränsar friluftsupervisningen. För att göra denna studie unik har den avgränsats till Nacka kommun där det finns goda möjligheter till natur med kort avstånd från kommunens gymnasieskolor. På det sättet kan skolans läge, som en begränsande faktor bortses från i jämförelse med tidigare studier.

4. Teoretiska utgångspunkter

Studien tar utgångspunkt i ett sociokulturellt perspektiv för att diskutera lärandet i friluftsupervisningen. Studien kommer också att använda ramfaktorteorin för att belysa faktorer och förhållanden som lärarna måste anpassa sig efter när undervisning i friluftsliv ska planeras och genomföras.

4.1 Sociokulturellt perspektiv

Kopplingen mellan sammanhang och individuella handlingar utgör kärnpunkten i ett sociokulturellt perspektiv. Enligt perspektivet är sociala sammanhang mellan individer utgångspunkten för lärande där tidigare kunskaper och erfarenheter fungerar som bakgrund för allt agerande och lärande. (Säljö 2000) Pedagog och psykologen Vygotskijs teorier om lärande ligger till grund för det sociokulturella perspektivet (Vygotsky 1987).

4.1.1 Lev Vygotskij

Lev Vygotskij föddes i Vitryssland år 1896 och dog 1934. Hans genombrott kom cirka 40 år efter hans död när hans idéer om ZPD (Zone of Proximal Development) återigen lyftes upp. Vygotskijs teori har många olika namn och har också blivit kallat den kulturhistoriska skolan och verksamhetsteorin. Den svenska översättningen av teorin är proximalzonsteori. Människan är ett resultat av ett så kallat dialektiskt samspel med omvärlden, vilket bildar ännu mer komplicerade organismer. Om Vygotskijs teori sätts i skolsammanhang finns idén kring samspelet kvar. Elevernas medvetande och omgivande samhälle samspelar. Elevernas eget intresse och naturliga nyfikenhet fungerar som drivkraften för processen. Detta bildar en utvecklingszon som närmast kan översättas till ZPD. (Stensmo 2007) För att förklara på ett enkelt sätt vad en utvecklings zon är har Griffin & Cole (1984) jämfört det med en arbetsplats där alla arbetare har olika kompetens vilken omvandlas i ständiga pågående konversationer. Allas olika erfarenheter hjälper arbetarna att lösa problem. Definition av problemlösning är då samma som definition av en zon. (Griffin & Cole 1984)

4.1.2 Sociokulturellt perspektiv i skolan

Aktuell utvecklings nivå – Den första nivån där eleven kan lösa uppgiften självständigt och där all befintlig kunskap och förståelse finns. *Proximal utvecklingszon (ZPD)* – Den andra nivån där eleven kan lösa uppgifter under vägledning och externa instruktioner av läraren eller klasskamrater. Zonen växer när eleverna skapar ny kunskap och kopplar ihop den med den gamla. (Bråten 1998, Stensmo 2007) Det som eleven klarar med hjälp av externa instruktioner kommer han/hon klara av på egen hand. (Bråten 1998)

Läraren har en viktig roll som vägledare. Eleverna ska ses som individer och deras personlighet måste tas hänsyn till för att säkra bästa utbytet. Lärarens uppgift är att skapa ömsesidig interaktion utifrån elevernas kunskapsnivå samt att läraren ska hitta de rätta pedagogiska verktygen som passar för elevernas behov. (Bråten 1998, s.23ff)

Kärnan i det sociokulturella perspektivet är enligt Jakobsson (2012) kopplingen mellan sammanhang och handlande som sker individuellt. Kommunikation och interaktion är två nycklar för att kunna förstå problemen utifrån dess sammanhang. Enligt henne sker lärandet genom kommunikation. (Jakobsson 2012) Viktigt är att eleven tolkar och uppfattar skolkulturen som han eller hon befinner sig i. Tolkningen är i sin tur starkt kopplad till de bakgrundsfaktorer som eleven har med sig och hur väl de känner skolkulturen. (Säljö 2000)

År 1992 blev Vygotskij en pedagogisk förebild då hans teori för första gången gavs utrymme i den svenska skolan. Svenska läroplanskommittén lyfte fram hans tankar kring interaktion med omvärlden. Vilket betyder att lärandet inte längre är tvunget att vara knutet till skolan eftersom arenan för lärande kan skapas och finnas överallt i samhället. (Stensmo 2007)

Sammanfattningsvis kan sägas att Vygotskij lyfter upp samhällets och erfarenheternas roll vid ett lärande. Lärandeprocessen är inte längre någonting som startar när en elev stiger in i skolan, utan ska ses som en social process där människorna samspelar. Praktiska metoder skapar ett aktivt lärande och därigenom meningsfullhet som höjer elevernas motivation. För att förstå hur människor lär sig måste man ta hänsyn till erfarenheter, färdigheter och sociokulturella kunskaper och hur dessa tillägnas individer (Säljö 2000).

4.2 Ramfaktorteori

Ramfaktorteorin kan ses som ett verktyg för utbildningsplanering och för att bättre kunna förstå 1980- och 90-talets skolreformer (Lundgren 1999, s.31; Lundgren, U. P., Säljö, R. & Liberg, C. 2014). När Dahllöf utformade sin teori kring ramfaktorer använde han elevgruppens förkunskaper och tid till förfogande som utgångspunkt. Detta handlar i grunden om hur resurser fördelas och används. (Lundgren, U. P., Säljö, R. & Liberg, C. 2014)

“Ramfaktorteorin bygger på tankegången att ramar ger ett utrymme för en process. Ramarna ger eller ger inte möjligheter, de är inte orsaker till en viss verkan. Om däremot ett mål tydligt finns för en process måste ramarna anpassas för att göra den processen möjlig” (Lundgren 1999, s.36). Dahllöf (1967) som också kan kallas fader för ramfaktorteorin skrev i sin bok *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp* att lärare kontinuerligt påverkas av olika ramfaktorer som alltid finns runt omkring oss. Efter att Dahllöf (1999) synliggjorde sin modell där det framkom att utbildning och undervisning bedrivs utifrån vissa ramar, har det framkommit att lärarens arbete till viss del beror på dessa ramar som omgärdar läraren. De övergripande ramarna som styr läraren är de ramar som formas av riksdag, regering och Skolverket. Dessa ramar utgörs av de centrala styrdokument, där skollag, läroplaner och kursplaner ingår. Ramarna formas och påverkas i sin tur av det politiska klimatet i samhället och vilka som formellt styr landet. Påverkar och formar undervisningen gör även andra ramar såsom skollokaler, icke materiella och materiella faktorer där intresse, förkunskaper och elevernas behov ligger som grund (Dahllöf 1999; Lindblad, Linde & Naeslund 1999). Enligt

Nordh (2014) och Backman (2011b) kan också skolans läge och de förutsättningar som finns kring ekonomi och tid utesluta naturområden längre bort från skolan. Andra arenor som t.ex. en park eller ett elljusspår kan då vara det enda naturområde som finns tillgängligt för friluftsliv i skolan.

Ramfaktorteorin vidareutvecklades och i slutet av 1980-talet delade Lundgren (1989) ramfaktorerna i tre specifika kategorier. *Konstitutionella ramar* som handlar om de lagar och regelverk som läraren måste följa. En av dessa är läroplanen som läraren måste anpassa sig efter. Annars kan det handla om skollagen eller kommunens/skolans lokala styrdokument. *Fysiska ramar* innefattar den närmiljö som skolan har att erbjuda, läromedel som läraren har för sin undervisning samt material och utrustning som finns till hands. Den tredje ramfaktorn är de *organisatoriska ramarna* som i verkligheten handlar om storleken på klasserna eller hur mycket undervisningstid läraren har. (Lundgren 1989)

Både planering och undervisningstillfällen i skolan berörs av ramfaktorer. Enligt Dahllöf fungerar ramfaktorer som ramar för läraren som denne inte har någon kontroll över. (Dahllöf 1967) Undervisningsprocessen kan förklaras av *yttre ramar* som sätter fysiska och tidmässiga begränsningar för undervisningens innehåll (Lundgren 1999). Linde (2012) nämner yttre ramar som kan spela roll för undervisningens innehåll som exempelvis antalet elever i klassen, bibliotek, utrustningen och datanätverk.

Även lärarens intentioner och praktiska förnuft måste inkluderas för att förstå och förklara det genomförande som sker i skolan. Lärare har olika intressen, könstillhörighet, yrkeserfarenhet, ämneskombination eller en viss politisk sida som på olika sätt inverkar på undervisningen. Dessa ramar menar Lindblad, Linde och Naeslund (1999) kan kallas för *inre ramar*. Linde (2012) har kategoriserat dessa inre ramar till två olika repertoarer. *Den potentiella repertoaren* och *den manifesta repertoaren*, vilka i sin tur kan delas in i en *stoffrepertoar* och en *förmedlingsrepertoar*. Repertoar är personligt där yttre ramar kan ha haft påverkan på hur den har utformats. Den potentiella repertoaren är all den kunskap och vetskap som läraren besitter. Detta möjliggör också variation i undervisningsinnehåll. Den manifesta repertoaren kan översättas till det innehåll som läraren väljer för sin undervisning. En bred stoffrepertoar ger läraren många alternativ vilka han/hon sen kan anpassa med hjälp av förmedlingsrepertoar utefter elevernas förutsättningar. Ämnesstudier, beläsenhet, personliga erfarenheter och lärarefarenhet är några av de arenor vilka bygger lärarens stoffrepertoar. Stoffrepertoaren

betraktas oftast som individuell men det finns också ett kollektivt element vilket förekommer genom ämnesstudierna. (Linde 2012 s. 20)

5. Syfte och frågeställningar:

Syftet med denna studie är att undersöka vilken uppfattning lärare i idrott och hälsa har om friluftsliv samt vilken friluftsupervisning som bedrivs i några utvalda gymnasieskolor i Nacka kommun.

Frågeställningar:

1. Vilken uppfattning om friluftsliv har gymnasielärare i idrott och hälsa i Nacka kommun?
2. Vilken friluftsupervisning bedriver de?
3. Vad begränsar och möjliggör friluftsupervisningen i Nacka kommun?

6. Metod

Den här studien använder intervju som metod eftersom det är speciellt lämpligt när en människas uppfattningar och beskrivningar av upplevelser är något som eftersöks för att få en klar bild över den intervjuades perspektiv på sin livsvärld (Kvale 2014). Metoden kan vara kostsam, men är enligt Dahmström (2005) ibland nödvändig för att få utförliga svar med hög kvalitet. Intervju som metod ger även möjlighet att få svar på ”krångliga” frågor eftersom de oftast kan redas ut direkt under intervjutillfället (Dahmström 2005).

6.1 Urval

I studien gjordes ett bekvämlighetsurval vilket baserade sig på författarnas geografiska närhet till kommunen. Urvalet omfattade alla Nacka kommuns nio gymnasieskolor där målgruppen för studien var alla idrott- och hälsalärarna. Totalt intervjuades fem stycken lärare. Anledningen till varför gymnasienivå valdes är främst att båda författarna utbildar sig till lärare i idrott och hälsa med inriktning mot gymnasiet.

6.2 Genomförande

För att komma i kontakt med undervisande lärare i idrott och hälsa i Nacka kommun behövde vi först kartlägga alla gymnasieskolor i kommunen. Totalt finns det nio stycken gymnasieskolor i kommunen. När kartläggningen var färdig kontaktade vi rektorerna på varje skola och bad dem vidarebefordra förfrågan om intervju till deras idrott- och hälsalärare. I mailet presenterade vi oss själva, vår undersökning och syftet med arbetet. Vi påpekade dessutom att det användes ett totalurval i undersökningen och att det var viktigt att alla idrott- och hälsalärarna i Nacka kommun som undervisar på gymnasiet deltar. Två lärare svarade direkt och tackade ja till intervju medan resterande sju inte svarade på detta mejl. Det kommande höstlovet och mycket att göra kan ha varit en orsak. Efter skolornas höstlov valde vi att ta direkt kontakt med lärarna i idrott och hälsa istället, vilket gav ytterligare tre intervjuer.

Vi fick även en sjätte intervju inbokad men intervjupersonen fick förhinder och har inte svarat på vårt försök att boka in nytt tillfälle för intervju. Resterande tre skolor som inte svarade på det första två mailen fick ett påminnelsemail som inte gav något resultat.

Intervjuerna genomfördes i eller intill skolornas lokaler, på en plats som läraren vid varje intervju valt själv. Intervjuerna tog ca 25-30 minuter och intervjufrågorna var totalt 24 stycken (bilaga 2).

6.3 Databearbetning

Intervjuerna spelades in med hjälp av mobiltelefoner och därefter gjordes en ordagrann transkribering. Efter den färdiga transkriberingen lyssnades intervjuerna igenom en gång till av båda författarna. På detta sätt kunde författarna undvika slarvfel i transkriberad text.

I första analysfasen av den transkriberade texten användes färgöverstrykning som lyfte fram de centrala delarna av intervjun som kunde kopplas till studiens frågeställningar.

För att förstå de intervjuade lärarnas uppfattning och deras svar på frågorna när resultatet skulle analyseras använde vi oss av två kombinerade modeller för narrativ analys, framtagen och modifierad av Lieblich, Tuval-Mashiach och Zilber (1998, s.13). Den första varianten vi använde oss var helhetsperspektiv med fokus på innehåll. Denna typ användes för hela texten där fokus i analysen var på innehållet kopplat till helheten. Denna variant hjälpte oss att förstå lärarnas uppfattning om friluftsliv som en helhet. Vi använde oss även av varianten del-

innehåll. Denna analys fokuserar på att hitta vissa kategorier och försöker lyfta ur stycken eller yttranden som klassificeras inom våra kategorier. (Johansson 2005, s.288-289) I vårt fall är det frågeställningarna som är de kategorier som vi strävade efter att hitta.

6.4 Tillförlitlighetsfrågor

Validiteten och reliabiliteten i en kvalitativ studie handlar om intervjuens trovärdighet, giltighet och styrka. Även huruvida studien har undersökt det som den avser att undersöka. (Bryman & Bell 2011; Hassmén & Hassmén 2008) Även en pilotstudie genomfördes med ett par studiekamrater som fick möjlighet att kommentera intervjufrågornas styrka och eventuella brister. Vissa svårtolkade begrepp formulerades om för att bättre svara mot studiens frågeställningar och för att undvika oklarheter under intervjutillfällena.

Under transkriberingen togs hänsyn till problematiken kring den objektiva omvandlingen från muntlig till skriftlig form som Kvale & Brinkmann (2014) beskriver. Viktigt var att fokusera på frågan ”Hur ser den utskrift ut som lämpar sig för mitt forskningssyfte?” (Kvale & Brinkmann 2014, s. 227). Enligt Kvale & Brinkmann (2014) är det omöjligt att uttala sig om vilken som är den mest korrekta valida intervjuutskriften. Studien har därför låtit båda författarna göra sin egen tolkning genom att båda har tagit del av transkriberingarna. Genom detta önskades en mer noggrann tolkning där även pauser, tonlägen eller upprepningar kunde hittas (Kvale & Brinkmann 2014).

För att uppnå en hög reliabilitet ska studiens mätningar kunna upprepas och resultatet ska bli detsamma. (Bryman & Bell 2011). Det skulle tekniskt sett gå att höja reliabiliteten ännu mer genom att låta båda författarna transkribera alla fem intervjuerna och sedan efteråt reflektera över de ord som skiljer utskriften åt. Detta skulle ge studien kvantifierad reliabilitetskontroll. (Kvale & Brinkmann 2014, s.224f) På grund av studiens begränsade tid valde författarna att inte göra detta. För att istället höja reliabiliteten spelades alla intervjuer in under intervjutillfället. Inspelningen av intervjuerna sparades för att ge möjlighet att senare under skrivandet kunna lyssnas av flera gånger. Återblicken minskade risken för slarvfel som kan påverka reliabiliteten negativt (Bryman & Bell 2011).

Extra noggrannhet i förhållande till egna slarvfel var också viktigt att ta hänsyn till och därför lyssnade båda författarna ytterligare minst en gång på varje intervju då transkriberingen var

klar. Eftersom vi är två författare till arbetet kunde vi diskutera eventuella frågor eller oklarheter som uppkom när vi lyssnade på intervjun igen. Dessutom förhöll vi oss likadant vid varje intervjutillfälle och transkribering, vilket kan ha minskat eventuella tolkningar och ökat reliabiliteten och chansen för någon annan att genomföra samma intervju. Även eventuella felinsatser kunde hittas tillsammans innan nästa steg av analysarbetet började.

6.5 Forskningsetiska principer

De fyra forskningsetiska huvudkraven informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet beaktades under studien (Eljertsson 2005, s.29f). Intervjupersonerna fick ta del av studiens syfte redan när första kontakten togs genom mejl samt en gång till innan intervjun startade. Detta för att ta hänsyn till informationskravet. Intervjudeltagarna fick själva bestämma över sin medverkan och deltagandet i studien var frivilligt, vilket informerades om muntligt innan varje intervju. Intervjupersonerna informerades även om att de inte behöver svara på alla frågorna och att de kunde avsluta sin medverkan i intervjun när som helst. Genom detta säkrades samtyckeskravet. Lärarnas intervjuer behandlades anonymt och därför användes kortningar som IP1 (intervjuperson 1) i studien. Nyttjandekravet innebär att uppgifter som samlats in endast får användas i forskningsändamål. (Hassmén & Hassmén 2008) Intervjupersonerna informerades om att svaren endast kommer att användas i vår studie.

6.6 Presentation av intervjupersonerna

Totalt intervjuades fem lärare i idrott och hälsa på gymnasieskolor i Nacka kommun. Intervjuperson 1 var en kvinna som genomfört sin utbildning till lärare vid GIH under 4,5 år och gick ut 2010/2011. Hon är även utbildad hälsopedagog. Intervjuperson 2 är en man som läst till idrott- och hälsalärare kombinerat med biologi i Umeå. Han blev klar 2010 och utbildningen tog ca 5 år. Intervjuperson 3 är en man och utbildade sig till lärare i idrott och hälsa i början av 80-talet, under två år på GIH i Stockholm.

Intervjuperson 4 är även det en man och utbildade sig till lärare i idrott och hälsa under 4,5 år vid GIH i Stockholm. Han blev klar med sin utbildning 2011 men har också läst idrottsledarskap på Bosön i ett år. Intervjuperson 5 är en man som först läste 80 poäng idrott

vid GIH och hade ett sabbatsår innan han fortsatte läsa sina 60 poäng i pedagogik. Totalt tog utbildningen ca 3,5år och studierna avslutades i början av 2000-talet.

7. Resultat

Nedan följer resultatet av våra intervjuer med fem gymnasielärare i idrott och hälsa i Nacka kommun. För att inte avslöja vem läraren är har vi valt att ange lärarna som: intervjuperson 1-5. Där varje lärare förkortas med IP1-5. Resultatet presenteras och följer våra frågeställningar.

7.1 Gymnasielärarnas uppfattning om friluftsliv i idrott och hälsa i Nacka kommun

Lärarna i Nacka kommun har alla olika uppfattning om vad som är friluftsliv för dem. Nedan presenteras varje lärares uppfattning om friluftsliv.

För IP1 är friluftsliv att *man är i naturen* och hon menar att *naturen kan vara så mycket*. Hon påpekar också att friluftsliv handlar om att hantera sig i naturen, hur man är i naturen med hänsyn till t.ex. allemansrätten. Även att hantera säkerhetsaspekter beroende på vad man gör. IP1 betonar att hennes uppfattning om friluftsliv främst innebär *att vara i naturen och kan hantera sig i naturen*. Upplevelsen och att naturen ger en avstressande effekt nämns också som uppfattningar kring friluftsliv som IP1 har.

IP2 har uppfattningen att friluftsliv handlar om att *göra aktiviteter i naturen*, att *bara vara i naturen och röra sig ute i natur* är enligt IP2 inte friluftsliv. IP2 berättar att han har bilden framför sig att *man bär sin packning, har med sitt trangiakök och tält*, det är friluftsliv.

För IP3 är uppfattningen om friluftsliv *rörelse i naturen*. Friluftsliv handlar om naturmiljöer och utemiljöer och *att få frisk luft och göra aktiviteter som ger livskvalité när man rör sig*.

IP3 säger att han tror att *uppskatta naturen är åldersbetingat*. Han menar konkret *att med stigande ålder så njuter man lite mer av naturen*.

Friluftsliv för IP4 handlar om *att vara själv ute i skogen, med betoning på fri*. IP4 menar att uppfattningen om friluftsliv är subjektiv och att *det är olika för olika personer*. IP4 tycker det är viktigt och bättre att fråga sig *vad friluftsliv är för dig*.

IP5 har uppfattningen att friluftsliv handlar om *att komma ut till naturen och lära sig om naturen*. Även att lära sig att klara sig i naturen och vad man behöver för utrustning för att klara sig i naturen påpekar IP5 är friluftsliv. Även *att vistas i naturen på ett vettigt sätt med kännedom om allemansrätten* anses viktigt.

Alla de intervjuade lärarna hade olika uppfattning om begreppet friluftsliv. IP1 tycker att friluftsliv är *att vara i naturen och kan hantera sig i naturen* medan IP2 tycker helt motsatt: *bara vara i naturen och röra sig ute i natur är inte friluftsliv*. Enligt IP2 handlar friluftsliv om *att göra aktiviteter i naturen*. IP4 tyckte *att vara själv ute i skogen, med betoning på fri* är friluftsliv. Medan IP3 tycker friluftsliv är *att få frisk luft och göra aktiviteter som ger livskvalité när man rör sig*. IP5 tyckte att *friluftsliv är att komma ut till naturen och lära sig om naturen*.

7.2 Lärarnas friluftsuppvisning

IP1 arbetar ensam som lärare i idrott och hälsa och de aktiviteter som hon bedriver inom ramen för friluftsliv är *kajakpaddling, olika stationer med koppling till friluftsliv, hur man packar en vandringsryggsäck ergonomiskt, hur man sätter ihop ett stormkök samt reflektion kring friluftsliv*. Friluftslivet är indelat i två perioder. En period på hösten och en efter påsklovet. Uppskattningsvis är perioderna fyra-fem veckor både på höst och vår och den uppskattade totala tiden för friluftsliv är 16 timmar. Skolan har inte haft någon friluftsdag under tiden som IP1 arbetat på skolan. Enligt IP1 beror detta på att *idrottsämnet har fortfarande lite låg status bland andra ämnen*, även om andra lärare vet att det är viktigt att röra på sig. Det finns inget riktigt motstånd till att anordna friluftsdagar hos andra lärare men ansvaret för att anordna friluftsdagar hänger på idrott- och hälsaläraren. Att tolka innehållet och de kunskapskrav som finns kopplade till friluftsliv anser IP1 *är ganska komplext*. Efter att ha jobbat med läroplanen som kom 2011 tycker IP1 att *det är lätt att tolka, men att det krävs arbete*.

IP2 arbetar ensam som lärare i idrott och hälsa och säger att *det inte är särskilt mycket friluftsliv som förekommer*. När skolan väl har haft friluftsliv har de haft aktiviteter som att *koka vatten, sätta upp vindskydd, diskussion om friluftsliv och hur man rör sig säkert ute i naturen*. En *light variant* menar IP2 då han gärna skulle genomföra övernattningar i tält som varit möjligt vid andra skolor. Under idrott- och hälsakurs 1 uppskattar IP2 att han har undervisning i friluftsliv två gånger.

Vad gäller friluftsdagar är det IP2 som själv får anordna dessa. Förra året hade skolan ingen friluftsdag alls efter beslut från rektorn. Läraren menar att *det på skolan förekommer många olika samarbeten på olika håll och att det är väldigt mycket att stå i, vilket gör det svårt att genomföra friluftsdagar*. Dessutom menar IP2 att *det är mycket jobb och att det inte riktigt är värt det*. Tolkningen av friluftsliv i ämnesplanen är enligt IP2 *inte helt solklar*. Det är enligt läraren *inte superluddigt* men det finns med och *då ska det vara med, även om det inte står hur det ska vara med*.

IP3 arbetar tillsammans med flera andra lärare i ämnet idrott och hälsa på sin skola. Inom ramen för idrott och hälsa 1 finns friluftsliv med i undervisningen som IP3 bedriver. Under idrott- och hälsakurs 1 uppskattar IP3 att *det är omkring 8-10 rena pass friluftsliv men även att det kan smyga sig in en del friluftsliv under andra lektioner när eleverna har teori*. Aktiviteter som IP3 gör i sin friluftslivundervisning är *orientering, simning, skridskoåkning, skoljoggen och parkour*. Dock är parkour något som lärarna skrivit på pappret men rent konkret inte genomfört ännu. Även klädsel i friluftsliv finns med som en teoretisk del samt vintervett och allemansrätt.

Skolan har inte haft några friluftsdagar sedan slutet av 90-talet. Detta beror på att *närvaron på de sista friluftsdagarna var 30-35 procent*. IP3 menar att *eleverna valde att plugga inför kommande prov eller såg friluftsdagarna som en hel dag ledigt istället*. Det var idrott- och hälsalärarnas ansvar att arrangera friluftsdagarna men eftersom det också *tog tid från annat arbete* har skolan i nuläget inga friluftsdagar. Friluftsliv i ämnesplanen anser IP3 är *ganska luddigt, det är på gott och ont* menar läraren. Fördelen är att lärarna ges möjlighet att själva tolka friluftsliv utifrån deras synvinkel men också att det faktiskt finns en viss mening i att det står skrivet. IP3 anser att *naturupplevelse förekommer mycket i skrivningen* och betonar att *barn och ungdomar idag behöver komma ut i friska luften*.

IP4 arbetar ensam som lärare i idrott och hälsa och menar att *det knappt förekommer något friluftsliv*. Orsaken är att IP4 har så pass mycket att göra, *det råder personalbrist på skolan* och därför menar IP4 att:

Bara det nödvändigaste blir gjort. Det finns en liten del friluftsliv men det inte är det friluftsliv som jag lärde mig på GIH. Det blir istället mycket improvisation med det som finns nära till hands när skolan åker ut till Hellasgården.

Aktiviteter som kan kopplas till undervisning i friluftsliv och som *skett någon gång är orientering, någon tipspromenad och bygga vindskydd. Inget större friluftsmoment där eleverna t.ex. får paddla eller liknande finns möjlighet att göra på skolan* enligt IP4. Uppskattningsvis förekommer det 12 timmar friluftsliv under idrott- och hälsakurs 1, där 6 timmar är på hösten och de övriga 6 timmarna under våren.

Friluftsdagar på skolan är sällsynt och varierar i förekomst från år till år. Skolan är enligt IP4 *ostrukturerad och förekomsten av friluftsdagar beror på vad som funkar för annan personal eller rektorn*. Dock är det ändå en friluftsdag i början av läsåret, speciellt för att svetsa samman ettorna. Ansvar för att arrangera friluftsdagar ligger på idrott- och hälsaläraren och därför kan förekomsten även bero på i vilken mån IP4 har tid för att planera dessa dagar och aktiviteter. Utöver idrott och hälsa undervisar IP4 även i flera historiekurser och i filosofi. IP4 tycker att friluftsliv i ämnesplanen är *ganska lätt att tolka*, särskilt efter allt han lärt sig under utbildningen på GIH. Han påpekar speciellt att *man på gymnasiet behöver se till att allas förkunskaper är ganska synkade, annars får man försöka täta till de luckor som finns*.

IP5 arbetar också ensam som lärare i idrott och hälsa och friluftslivet på hans skola är begränsat. Under idrott- och hälsakurs 1 uppskattar läraren att de har *totalt ungefär 6-8 timmar friluftsliv*. Aktiviteter som kopplas till momentet friluftsliv är *orientering samt kajakpaddling för de elever som valt att läsa idrott och hälsa 2*. Skolan har tre friluftsdagar på ett läsår. Friluftsdagen i augusti/september och den i februari har aktiviteter som kan kopplas till friluftsliv. *I början av terminen är det främst ettorna som gör olika friluftaktiviteter i form av ett stationssystem*. Aktiviteterna under dessa dagar har varit *samarbetsövningar, göra upp eld, bygga vindskydd, sjukvårdsutbildning och även orientering* säger IP5. Ansvar för att arrangera friluftsdagar på skolan ligger hos IP5 och han säger att:

Behöver jag hjälp med att arrangera friluftsdagar tycker vissa andra lärare att det är precis som en del elever också tycker, att det är lite jobbigt. En del vill inte alls vara med, medan andra gärna hjälper till. Det är en blandning av intresse för friluftsdagarna på min skola.

Tolkningen av friluftsliv i ämnesplanen uppfattar IP5 som *luddig*. Det kan vara svårtolkat men öppnar också upp för egna tolkningar, vilket kan vara positivt menar IP5.

7.3 Begränsningar och möjligheter i friluftsupervisningen

Det som främst begränsar IP1 att genomföra friluftsliv handlar om tiden. IP1 menar att *det är kort tid mellan lektionerna och jag behöver ta tid från andra lektioner för att hinna med*. Även administrativa frågor, klassens storlek samt utrustning och material är faktorer som påverkar och begränsar IP1 vid undervisning i friluftsliv. *Klassernas storlek är så stora och det blir svårt att hinna med alla elever* säger IP1. Även pengar nämner IP1 som en faktor. När IP1 började arbeta på skolan saknades en del utrustning och material som t.ex. stormkök och hon menar att *behöver man material måste man konkret kunna berätta vad man ska ha saker till för att få pengar till det*.

Det som möjliggör genomförandet av friluftsliv handlar om intresse hos IP1 och att *det är så kul*. IP1 menar att:

Friluftsliv är kopplat till livet på något sätt. Det kan vara motigt på vägen, men det är min plikt och skyldighet att få eleverna att klara kursen. Skulle jag inte ha friluftsliv skulle jag känna mig som en dålig människa som inte gör mitt jobb. Även om man inte gillar t.ex. orientering så måste du ändå göra det. Man får försöka göra det så bra man kan. Friluftsliv i skolan kanske inte alltid sker i en skog eller sker så som friluftsliv vanligtvis definieras. Finns det tillgång till t.ex. en äng precis vid skolan, så går det att göra ganska mycket. Man kan göra väldigt mycket på liten yta.

IP2 anser att logistiken och schemapositionen som läraren har är en påverkande och begränsande faktor för friluftsupervisning. Schema som IP1 har påverkar eftersom tiderna i hallen är begränsade och skolan tilldelas vissa dagar dessutom säger IP2 att:

Jag har fem minuter mellan mina lektioner och det är blandade årskurser. Elevernas möjlighet att komma till och från platsen man ska vara på kan begränsa, eftersom det går tid av lektionen om eleverna ska ta sig till en annan plats.

Speciella faktorer som gör friluftsliv möjligt att genomföra har IP2 svårt att nämna. Han menar att *allt är möjligt om något ska vara med så är det min uppgift att se till att det också kommer med i undervisningen*. I en tidigare skola som IP2 arbetat i låg idrottshallarna längre bort med billig hyra, vilket gjorde det möjligt att få mer resurser för att genomföra friluftsliv. Det ser IP2 som en eventuell möjlighet till friluftsliv. IP2 avslutar med att säga att *friluftsliv är viktigt men det kanske också finns andra saker som jag anser är viktigare att ha i min undervisning*.

IP3 anger tiden som en begränsande faktor för friluftsliv. För att hinna ta sig till den terräng och skog som finns behöver IP3 *inkräkta på andra lärares timmar ibland*. Det betyder att han behöver låna tid från andra lärares lektioner eftersom han inte hinner genomföra friluftsliv under en lektionstimme. Dock fungerar samarbetet med de andra lärarna bra. IP3 nämner Nyckelviken och Hellasgården och den fantastiska terräng och de fina förutsättningarna som faktiskt finns för friluftsliv. Men trots detta hinner inte IP3 ta sig till dessa platser med en klass under en lektionstimme. Faktorer som möjliggör delar av friluftslivet är att skolan har tillgång till is, fast i en ishall och vatten i simhallen.

IP3 säger att *jag klarar det inom den här ramen men om man gillar friluftsliv, så är det klart att man skulle vilja göra flera grejer*. IP3 är nöjd över det friluftsliv som skolan ändå har möjlighet att göra, även om aktiviteterna ibland sker inomhus.

Faktorer som begränsar genomförandet av friluftslivet i skolan anser IP4 främst är pengar. *Roten till allt är brist på pengar* säger han. *Personalbristen, oviljan att köpa nytt material eller oförmågan att ha en strukturerad verksamhet* beror enligt IP4 på pengar. Brist på personal menar IP4 i sin tur leder till att han måste fokusera på det allra nödvändigaste och göra allting så enkelt som möjligt. IP4 undervisar i fler ämnen och ofta är det friluftslivet och de idrottskurser som kräver mer organisation som blir lidande och det i sin tur leder till att det inte förekommer särskilt mycket friluftsliv. IP4 betonar att det är viktigt att hålla sina kunskaper vid liv, *blir t.ex. inte nödsituationer vid is av under någon lektion är det lätt att glömma bort*. Vilket kan leda till en osäkerhet och att undervisningen i friluftsliv i sin tur inte kan bedrivas på ett tillräckligt bra sätt menar IP4.

För IP5 är en begränsande faktor för friluftsliv att kursen idrott och hälsa 1 läses under en termin. Det i sin tur leder till att även vädret begränsar läraren. Det är enligt IP5 lättare att komma ut med eleverna och ha friluftsliv när det inte är höst och vinter. *Särskilt under våren blir det lättare då man har möjlighet att paddla kajak eller liknande* säger IP5.

En begränsande faktor för att genomföra friluftsliv är också att det saknas omklädningsrum på skolan. Lektionerna i idrott och hälsa bedrivs i en hall med omklädningsrum som det tar ca 20 minuter att promenera till. IP5 menar att *även om skolan har ett bra läge till naturen, så blir det en begränsande faktor eftersom skolan inte har omklädningsrum*. IP5 menar vidare att eleverna behöver gå fram och tillbaka för att byta om, ha lektion i friluftsliv, gå tillbaka till hallen och byta om och duscha, för att sedan ta sig tillbaka till skolan igen.

Möjligheter som får IP5 att genomföra friluftsliv handlar just om ett personligt intresse. Han tycker att friluftsliv är viktigt och roligt. IP5 menar även att:

Ungdomar idag kanske inte kommer ut i skogen lika ofta som man själv gjorde förr. En orsak kan vara att tekniken tar upp mycket av ungdomarnas fritid och därför stannar de inomhus. Det är viktigt att känna till allemansrätten och det är av värde att visa ungdomarna hur det är i naturen och visa det lugn som man bara kan hitta där.

Vad gäller resurser och material på skolan som IP5 arbetar på, är detta inget hinder. *Så länge du som lärare kan motivera varför något behövs, så får man det* menar han. Även lärares intresse för friluftsliv och tolkningen av momentet i kursplanen tror IP5 spelar roll för hur mycket friluftsliv som förekommer.

8. Diskussion

8.1 Resultat diskussion

Syftet med denna studie är att undersöka vilken uppfattning lärare i idrott och hälsa har om friluftsliv samt vilken friluftsliv undervisning som bedrivs i några utvalda gymnasieskolor i Nacka kommun.

8.1.1 Lärarnas uppfattning om friluftsliv

I skolans värld kan lärarens inställning och motivation ha en avgörande roll för hur mycket undervisning i friluftsliv eleverna har under idrott och hälsa 1. Alla de intervjuade lärare hade olika uppfattning om begreppet friluftsliv. IP1 tycker att friluftsliv är *att vara i naturen och kan hantera sig i naturen* medan IP2 tycker helt motsatt: *bara vara i naturen och röra sig ute i natur är inte friluftsliv*. Enligt IP2 handlar friluftsliv om *att göra aktiviteter i naturen*. IP4 tyckte *att vara själv ute i skogen, med betoning på fri* är friluftsliv. Medan IP3 tycker

friluftsliv är *att få frisk luft och göra aktiviteter som ger livskvalité när man rör sig*. IP5 tyckte att *friluftsliv är att komma ut till naturen och lära sig om naturen*.

Utemiljön finns direkt när eleverna stiger ut från skolan men är lärarens uppfattning att friluftsliv ska ske i en storslagen natur och skog, så kan också en riktig skog vara kravet för friluftsliv i undervisningen. Lika svårt som Naturvårdsverkets rapport “den nyttiga utevistelsen?” (Mårtensson m.fl. 2011, s.12) har visat att det är att definiera begreppet friluftsliv, lika svårt är det för de intervjuade lärarna att tolka begreppet friluftsliv. Skolverket har inte förklarat djupare hur begreppet friluftsliv ska tolkas vilket har visat sig leda till större frihet, ökat ansvar men samtidigt en osäkerhet kring begreppet (Wiberg 2014; Backman 2008; 2011a; 2011b). Avsaknad av begreppsförklaring lämnar mycket tolkningsutrymme för varje lärare som enligt studien kan leda till en uppfattning att kursplanen för idrott och hälsa 1 är “luddigt” formulerad kring begreppet friluftsliv. IP3 nämner att innehållet i kursplanen är *ganska luddigt*, IP2 beskriver det som: *inte helt solklart* och IP5 anser att: *det kan vara svårtolkat men öppnar också upp för egna tolkningar, vilket kan vara positivt*.

Backman (2008) har analyserat lokala kursplaner och kommit fram till att det finns stora variationer i strukturen och utformningen av dokumenten. Det fanns särskilt tre urskiljbara kategorier: betygskriterier, innehåll och ämnets lärandemål. Enligt tidigare forskning är friluftsliv ett ganska sällsynt innehåll i undervisningen trots att momentet har en stark position i den nationella kursplanen (Backman 2008; Skolinspektionen 2010). Anledningen till varför friluftsliv inte är särskilt vanligt förekommande kan enligt Backman (2008) bero på den individuella tolkningen för vad friluftsliv är i en skolkontext. Även den potentiella repertoaren med kunskap som läraren besitter har påverkan på undervisningens innehåll. En bred stoffrepertoar ger läraren många alternativ vilka han/hon sedan kan anpassa med hjälp av förmedlingsrepertoaren utefter elevernas förutsättningar. Stoffrepertoaren betraktas oftast som individuell men det finns också ett kollektivt element genom ämnesstudierna. (Linde 2012 s. 20)

I vår studie framkommer det att de nyexaminerade lärarna som genomfört en längre utbildning till lärare hade betydligt lättare att tolka kursplanen kring begreppet friluftsliv. IP1, 2 och 4 har alla blivit klara med sin utbildning 2010 eller senare. IP3 gick ut i början av 80-talet och IP5 mitten av 2000-talet. Detta tycker vi visar utbildningens viktiga roll att ge den senaste kunskapen att kunna tolka styrdokumentet, men även att begreppet friluftsliv och dess

innebörd behöver diskuteras. Enligt Englund (1997) behövs lärares yrkeskompetens innehålla läroplansteoretisk kompetens för att kunna tolka läroplanen vilket IP1 påpekar *Det kan vara motigt på vägen, men det är min plikt och skyldighet att få eleverna att klara kursen. Skulle jag inte ha friluftsliv skulle jag känna mig som en dålig människa som inte gör mitt jobb.*

Vilken uppfattning lärarna har om friluftsliv är olika men två av de intervjuade lärarna påpejade att friluftsliv i skolan inte är det friluftsliv som fanns under deras utbildning till lärare. IP1 menar att hon är ute ännu mer i naturen efter sina studier vid GIH. Enligt henne beror det mycket på utbildningen som hon fick i vad man kan göra i naturen. Enligt Backman (2010) kopplas dock ofta begreppet friluftsliv till aktiviteter som att vandra, paddla kanot, campa eller åka skidor. Detta stämmer även med de lärare vi intervjuat. Svårigheten ligger enligt lärarna i själva genomförandet av dessa aktiviteter.

Backman (2008) pekar på problematiken mellan friluftsliv undervisningen på idrottslärarutbildningen och det friluftsliv som är möjligt att genomföra i kommande undervisning med elever på gymnasiet. Vid idrottslärarutbildningen läggs stor vikt vid studenternas tekniska och fysiska förmåga att utföra friluftsliv aktiviteter och det exklusiva friluftslivet värderas högst. (Backman 2008) Flera av de intervjuade lärarna nämner att de under sin utbildning till lärare fått ett större intresse för natur och friluftsliv.

Även vi författare till arbetet upplever att utbildningen i friluftsliv har inneburit ett större intresse för natur och friluftsliv med de många kurser i friluftsliv som vi haft. Efter vinterfriluftslivet uppe i Abisko och Björkliden som vi genomförde med stora krav på våra fysiska och tekniska förmågor började vi fundera över om vi någonsin kommer åka upp till Björkliden med en gymnasieklass? Eller om vår utbildning i vinterfriluftsliv med skidåkning uppe i norra Sverige under två veckor var något som också kunnat genomföras betydligt närmare på snösäker mark. Vi hade ytterligare en valbar kurs i friluftsliv under hösten 2015 som för första gången under utbildningen i friluftsliv inte innebar några större fysiska eller tekniska krav på oss studenter. Vi efterfrågar därför ett mer konkret innehåll i alla friluftskurser vid idrottslärarutbildningen som innebär mindre krav på våra egna förmågor och mer kunskap och tips om hur vi kan undervisa i friluftsliv i verkligheten. Detta skulle också underlätta för blivande lärare i idrott och hälsa att faktiskt genomföra friluftsliv. De lärare som vi har intervjuat har tillgång till mycket goda friluftsansenor men frågan är om lärarna har kunskaper att hantera det ”vardagliga friluftsliv” som verkligheten i skolan erbjuder?

8.1.2 Lärarnas friluftsupervisning

Tre av fem intervjuade idrott- och hälsalärare tycker att friluftslivets förekomst i skolundervisningen är begränsad. De mest vanliga aktiviteterna inom friluftsliv är orientering och träning av enkla friluftskunskaper såsom att bygga vindskydd, använda stormkök eller mer teoretiska kunskaper om allemansrätt och säkerhet i naturen.

Det finns också två skolor som kan erbjuda paddling till några få elevgrupper eller för de som har valt Idrott och hälsa 2. Det är sällan eleverna kommer i kontakt med Nacka kommuns (2012) naturreservat och oftast arrangeras undervisning i friluftsliv i skolans närhet eller vid alternativa platser som sällan kan erbjuda naturupplevelse så som friluftsgruppen (1999) definierar friluftsliv. I syftet för idrott och hälsa står det att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla: ”Förmåga att genomföra och anpassa utevistelser utifrån olika förhållanden och miljöer samt kunskaper om betydelsen av fysiska aktiviteter och naturupplevelser för kroppslig förmåga och hälsa. (Skolverket 2011, s.83) Något som ska ge eleverna förutsättning att utveckla men som inte alltid visar sig ske i verkligheten, efter de intervjuer vi gjort.

Skolverkets nationella utvärdering NU-03 (2005) visar att var tredje elev saknar kunskap eller inte har lärt sig om friluftsliv i skolan. Vilket är förstaeligt om över hälften av idrottslärarna uttrycker att det knappt förekommer något friluftsliv eller att de bara gör det allra nödvändigaste, så enkelt som möjligt när det gäller friluftsliv. Tidigare forskning har visat vikten av att ha tillgänglighet till grönområden för att öka chanserna att utveckla en positiv relation till naturen. (Hansen-Ketchum et. al. 2010; Mårtensson m.fl. 2011; Glantz, Grahn & Hedberg 2011). Positiva upplevelser kan i sin tur skapa en sund livsstil och öka chansen till utevistelse i framtiden (Mårtensson m.fl. 2011). I Nacka kommun borde det inte vara särskilt svårt att erbjuda naturkontakt eftersom närmaste naturreservat endast ligger 1,4 kilometer från kommunens gymnasieskolor. Även kollektivtrafik i närheten av skolorna gör det lätt att nå t.ex. Hellasgården inom tio minuter med buss.

Resultatet av lärarnas berättelser visade dock att skolorna sällan hinner länge bort för friluftsupervisning, om den ska genomföras under en lektionstimme. Detta begränsar elevernas möjligheter att uppleva naturen. Samtidigt som Nordh (2014) och Backman (2011b) menar att andra arenor som t.ex. en park eller ett elljusspår kan vara det enda naturområde som finns tillgängligt för friluftsliv i skolan om naturområden som ligger längre bort inte kan nås under en lektion. Detta blir i sig en fråga om vilken friluftsupervisning som lärarna

bedriver. En likhet vi kunde finna var att de intervjuade lärarna kopplade friluftsliv till allt ifrån skog, utemiljöer och natur medan den undervisning de bedriver inte alltid sker i en sådan miljö/arena som de egentligen hävdar är friluftsliv för dem. Även fast skog och natur är på promenadavstånd från skolorna väljer lärarna betydligt enklare friluftssarenor, så som skridskoåkning i ishallen istället för Nackas plogade sjöisbanor. IP1 nämner bland annat att de har friluftslivsmomentet på en äng i närheten av skolan. En förklaring kan vara att alltför många lärare utan tillräckliga friluftskunskaper undervisar i svenska skolan alternativt att lärarutbildningens kvalité kring friluftsliv inte är anpassad till skolan.

För de skolor som på grund av begränsande faktorer inte klarar av att undervisa i friluftsliv under idrott och hälsa 1 är friluftsdagar räddningen. Två av fem skolor som var med i studien har minst en friluftsdag per läsår. Friluftsdagar var länge obligatoriska i svenska skolan, men försvann från skolans läroplan år 1994 (Backman 2008). Enligt Riksidrottsförbundets undersökning (2007) har 80 procent av skolorna friluftsdagar och friskolorna har det gynnsammaste läget med friluftsdagar där över en fjärdedel har minst 4 friluftsdagar per läsår.

Vår uppfattning är att den här siffran har minskat dramatiskt alternativt är ett bevis på en problematik i Riksidrottsförbundet undersökning där skolorna själva fick fylla i en enkät. Vår studie visar att 40 procent av de deltagande skolorna hade friluftsdagar. IP4s skola hade en friluftsdag och IP5s skola hade tre varav två hade koppling till friluftsliv. Resterande skolor har valt att inkludera friluftsdagarnas innehåll i den vanliga undervisningen, alternativt så har de aldrig haft friluftsdagar. Den här utvecklingen kan ses påverka skolornas undervisning i friluftsliv negativt. Enligt naturvårdverkets rapport "Den nyttiga utevistelsen" har vuxna en tendens att överorganisera barns vardag. Det har lett till att utrymmet för spontana former av naturkontakt har minskat. (Mårtensson m.fl. 2011) Friluftslivet och friluftsdagarna i skolan har en viktig betydelse för att eleverna ska ha chans att få uppleva och skapa en kontakt med naturen, eftersom detta kanske inte sker spontant på fritiden.

Lärarna i idrott och hälsa i Nacka kommun har en viss skillnad i uppfattning om friluftsliv. Skolorna har dock mer likheter än skillnader vad gäller innehåll och genomförandet av friluftsliv. Alla skolorna har svårigheter att genomföra friluftsliv så som de önskar sig och en eller flera ramfaktorer kan tydligt ses ha påverkan på genomförandet av friluftsliv i skolan. Även lärarnas utbildning kring det "exklusiva" friluftslivet kan vara en orsak till svårigheten att genomföra friluftsliv i skolan. Nästa kapitel kommer därför att

behandla de ramfaktorer som på ett eller annat sätt påverkar lärarna i deras undervisning i friluftsliv.

8.1.3 Ramfaktorer i friluftsupervisning

Vi har funnit att de intervjuade lärarna berättar om de begränsningar som påverkar dem i deras genomförande av friluftslivsupervisning. Dessa begränsande faktorer anser vi kan kopplas till de olika ramfaktorer som omgärdar läraren. (Lundgren 1989; Dahllöf 1967)

Konstitutionella ramar

En av orsakerna till varför några av de intervjuade lärarnas friluftsupervisning är begränsad beror på de ramar som omgärdar läraren och som denna inte har någon kontroll över (Dahllöf 1967). De konstitutionella ramarna som läraren måste anpassa sig efter handlar om den läroplan som lärarna ska följa. Flera av de intervjuade lärarna menar att läroplanen är *luddigt* formulerad. Detta påverkar i sin tur den undervisning de bedriver i friluftsliv. Enligt IP2 står det att *friluftsliv ska vara med, men inte på vilket sätt*. Det utrymme som finns kan både innebära en större tolkningsmöjlighet eller bli en begränsande faktor när undervisning i friluftsliv ska genomföras.

Fysiska ramar

De fysiska ramarna som undervisningen påverkas av är pengar, lokaler samt tillgång till material och utrustning. Dessa ramar påverkar även varandra. Pengar, eller brist på pengar anser IP4 vara den största orsaken till varför hans undervisning i friluftsliv knappt förekommer. *Skolan har brist på pengar vilket i sin tur leder till att inget nytt material eller utrustning köps in*. Både IP1 och IP5 hävdar dock att på deras skola behöver inte pengar vara ett problem.

Så länge läraren kan motivera och konkret berätta vad pengarna ska gå till, är inköp av nytt material inget problem. Ledningens inställning påverkar också IP4 något som även Andersson & Davidsson (2007) ansåg var en begränsande faktor när det gäller hur mycket lärarna undervisar utomhus. Tillgång till lokaler anser IP2 är en begränsande faktor. I hans fall handlar det om att skolan tilldelats vissa specifika tider i hallen, där det är fem minuter mellan varje lektion med blandade årskurser för att tiden i hallen ska räcka. För IP5 ligger idrottshallen på promenadavstånd ca 20 minuter bort. Problematiken är att även om skolan har ett bra geografiskt läge till naturen begränsas möjligheten att åka dit direkt eftersom skolan saknar omklädningsrum och dessa finns i idrottshallen 20 minuter bort.

Organisatoriska ramar

De organisatoriska ramarna som omgärdar läraren kan enligt Lundgren (1989) vara klassernas storlek eller lärarens undervisningstid. Liknande faktorer anger även de lärare vi intervjuat. De nämner till exempel tiden (sett ur olika perspektiv) samt klassernas storlek. IP1, IP2 och IP3 nämner alla tiden som en begränsande faktor för genomförandet av friluftsliv i skolan. För IP1 handlar tiden om ett tajt schema mellan hennes lektioner. Även elevernas schema är fyllt av andra ämnen och gör det därför svårt att hinna genomföra friluftsliv. IP1 säger att hon *måste ta tid från andra lärare* (hela timmar) och ser det som en begränsande faktor för friluftsliv i skolan. Tiden för IP2 handlar om den schemaposition han har. *Det är fem minuter mellan varje lektion. Även tiden det tar för eleverna att eventuellt komma till en annan plats för friluftsliv tar tid* både från IP2:s lektion och kan påverka andra lärares lektioner. IP3 anger även han tiden som en begränsande faktor. För att hinna till arenan för friluftsliv under en lektionstimme behöver läraren låna en timme från andra lärare. Tiden påverkar dessa lärare på delvis olika sätt, en gemensam sak är dock säker. Tiden påverkar alla de tre intervjuade lärarna negativt och begränsar deras undervisning i friluftsliv.

Enligt den nationella utvärderingen (NU-03) var det mycket stor variation mellan skolorna kring friluftsdagar. Vissa skolor hade inga friluftsdagar alls, men kan enligt utvärderingen också bero på att de valt att arbeta med friluftsliv på ett annat sätt. (Skolverket 2005, s.26) IP4 och IP5 säger att deras friluftsdagar innehåller aktiviteter som kan kopplas till friluftsliv, något som skulle kunna ses som ett alternativt arbete med undervisning i friluftsliv. Enligt de lärare vi intervjuat framkommer det dock att tre av fem lärare inte har några friluftsdagar alls. Friluftsdagar kan ses som en möjlighet för att kunna genomföra friluftaktiviteter som annars inte är möjliga under en lektion. Till de organisatoriska ramarna nämner också Lundgren (1989) klassernas storlek. För IP1 är detta en påverkande faktor för hennes friluftsliv undervisning. *Klassernas storlek är så stora och det blir svårt att hinna med alla elever.*

Det finns också ramfaktorer som skiljer lärarna åt. För IP5 handlar det i första hand om att eleverna läser idrott och hälsa 1 under en termin. Det i sin tur påverkar eleverna och deras friluftsliv undervisning. IP5 nämner att det är svårare att ta sig ut under höstterminen jämfört med vårterminen. Vädret är således en påverkande faktor, något som även Andersson och Davidsson (2007) nämner som en påverkande faktor i sitt arbete, vilket även IP5 anser påverkar hans friluftsliv undervisning.

En undervisningsprocess behöver förstås utifrån vad som är pedagogiskt möjligt och beror på de tidmässiga och fysiska begränsningar som finns runt läraren (Lundgren 1989). Utifrån de ramar som finns är det upp till varje enskild lärare att avgöra vad innehållet är och hur undervisningen ser ut. Även det fria tolkningsutrymmet som de intervjuade lärarna nämner påverkar vad som sker i verkligheten. Goodson, Anstead och Marshall (1997) menar att det saknas en direkt koppling mellan det som står skrivet i styrdokumentet och vad som egentligen sker i verkligheten. Tolkningsav styrdokumentet är upp till varje lärare att göra. Därför anser vi författare att det finns en skillnad vad gäller lärarnas undervisning i friluftsliv i denna studie. Skillnaden beror inte enbart på tolkning av styrdokumentet utan återigen påverkas läraren av olika ramar, både inre och yttre, som i sin tur leder till en viss typ av undervisning i friluftsliv. För att förstå lärarens val utifrån alla dessa faktorer har det sociokulturella perspektivet ökat vår förståelse eftersom kopplingen mellan individuella handlingar och sammanhang måste förstås som en helhet. Tidigare kunskaper och erfarenheter fungerar som bakgrund för allt agerande och lärande. (Säljö 2000) Detta har även visat sig i vår studie vad gäller uppfattning och undervisning i friluftsliv hos lärarna.

8.1.4 Faktorer som möjliggör skolornas friluftslivundervisning

Studien har lyft fram många av de ramfaktorer som omgärdar och begränsar lärarna. Men det är också av intresse att visa på de faktorer som faktiskt får lärarna att genomföra friluftsliv i skolan. En positiv faktor som vi kan finna är lärarnas inre motivation. Alla de intervjuade lärarna vet att friluftsliv är viktigt och har ett eget intresse för friluftsliv. De vuxnas val, lärarna i detta fall, och deras föreställningar kring barns behov av naturkontakt nämner även Mårtensson m.fl. (2011) som en viktig aspekt. Dock påverkas lärarnas inpräglade vanor, tänkande och erfarenheter – deras personliga repertoar av de andra ramarna som omgärdar läraren (Engström 2010, s. 45; Linde 2012).

Lärarens inre motivation har en avgörande roll för om friluftslivundervisning blir av eller inte. Men även lärarens utbildning i friluftsliv och hur den konkret går att anpassa eller använda i den skola där läraren arbetar kan vara avgörande. Om viljan finns att bedriva friluftslivundervisning på en plats och läraren vet hur han eller hon ska bedriva den ökar chanserna till att kunna genomföra friluftsliv där, samtidigt som eleverna ges chans till naturupplevelse. Under intervjuerna kopplar flera av lärarna ihop säkerhetsaspekterna med friluftslivundervisning. Hur farlig kan naturen i Nackareservatet vara att vistas i? Eller är det

bara lärarna som är osäkra på om deras undervisning i friluftsliv kan bedrivas på ett tillräckligt bra sätt? Om lärarna i idrott och hälsa upplever att de får en större säkerhet kring sin egen friluftsupervisning, tror vi författare att lärarna också hittar en vilja att övervinna begränsande ramfaktorer och kan erbjuda sina elever friluftsliv i rätt miljö. Lärarnas utbildning i friluftsliv är således en viktig faktor som lägger grunden till om friluftsupervisning existerar i skolan.

8.1.5 Lärande i friluftsliv genom kommunikation och interaktion

Lärarens och klasskamraternas roll i elevernas lärandeprocess kan anses vara väldigt betydelsefull. Målet är att eleverna med hjälp av vägledning och externa instruktioner ska skapa ny kunskap och koppla ihop det med den gamla. (Bråten 1998, Stensmo 2007) Viktigt är att skapa ömsesidig interaktion utifrån elevernas kunskapsnivå och hitta de rätta pedagogiska verktygen som är anpassade utifrån elevernas behov. (Bråten 1998, s.23ff)

Med tanke på hur begränsad friluftsupervisning eleverna i Nacka kommun har så är det svårt att tro att undervisning skulle kunna anpassas utifrån elevernas kunskapsnivå. Det handlar främst om att eleverna inte ges möjlighet att visa sina kunskaper. Under de få tillfällen med friluftsupervisning har kommunikation och interaktion en ännu mer betydelsefull roll för att lärande ska ske. (Jakobsson 2012)

8.2 Metoddiskussion

I studiens datainsamling användes den kvalitativa intervjuemetoden. Metodvalet kan ses som en styrka i studien för att kunna uttala sig om subjektiva uppfattningar som lärarna har om friluftsliv. Studien har en bred ingång i området friluftsliv och med hjälp av 24 intervjufrågor undersöktes noggrant intervjupersonernas bakgrund, uppväxt, arbete i skolan och framtidssyn. Långa intervjuer gav författarna möjlighet att ställa följdfrågor för att ännu djupare förstå intervjupersonernas uppfattning om friluftsliv. Analys av empirin gjordes med hjälp av begrepp inom det sociokulturellt perspektiv och ramfaktorteorin.

Eftersom vår studie inte har för avsikt att kunna generalisera innebär det att resultatet är lärarnas individuella subjektiva uppfattningar. Det är just därför som studien har försökt undvika generaliseringar i denna fråga. I studien användes ett urval där alla gymnasieskolor och deras idrott- och hälsa lärare i Nacka kontaktades. Dock är resultatet endast röster från

några gymnasielärare som undervisar i Nacka kommun. Vi kan därför inte uttala oss om alla gymnasielärare i idrott och hälsa i Nacka kommun.

Eftersom genomförandet av friluftsliv kan variera väldigt mycket från skola till skola kan studien kring friluftsliv upplevas som ett känsligt ämne. Det beror på att mycket av innehållet i kursen idrott- och hälsa 1 ska innehålla mycket friluftsliv, men att det inte alltid följs. Därför fokuserade studien noggrant på att formulera mejl till skolorna så att det tydligt framkom att syftet bland annat var att ta reda på vilken uppfattning om friluftsliv som lärarna har. Vi lyckades inte boka in och genomföra intervjuer med alla skolor. De skolorna som hade fler än en idrott- och hälsalärare hade tillsammans i sin lärarkår beslutat att bara en ställer upp eftersom tiden utöver lektionerna inte räcker till för att delta i intervjuer. Tillgänglig tid för intervju med oss kan också ses som en orsak för att inte alla skolorna svarade och ville medverka i studien. Vi hade önskat att en större andel av lärarna skulle medverka än endast 45,5 procent av alla lärare med heltidstjänst.

9. Slutsats

Med tanke på de avgränsningar som har gjorts i detta arbete är det svårt att dra några generella slutsatser om lärarnas uppfattning om friluftsliv.

I lärarnas undervisning finns det fler likheter än skillnader, trots olika uppfattning av friluftsliv. Detta kan visa på den likartade möjligheten till att genomföra friluftsliv i Nacka kommuns gymnasieskolor.

Alla skolor har goda förutsättningar för friluftsliv, med flera närliggande naturreservat och goda kommunikationer. Dock visar vår studie att inte ens goda förutsättningar är avgörande när det kommer till undervisning i friluftsliv på dessa platser. De begränsande ramfaktorerna är starkare än möjligheterna. Alla lärare är positiva till friluftsliv men tiden att genomföra friluftsliv i skolan i en skog eller i naturen ryms inte inom ramen för en vanlig lektion i idrott och hälsa.

9.1 Vidare forskning

För att studiens resultat skulle kunna säga något om alla lärare i idrott och hälsa i Nacka kommun vore möjligheten att undersöka alla lärare och alla gymnasieskolor i Nacka intressant. Detta för att eventuellt finna tydliga likheter eller skillnader som finns hos lärare i Nacka kommun. En jämförelse av andra kommuner och mellan urbana och rurala områden skulle också vara intressant. Alternativt skulle de skolorna som presterar bäst i Skolinspektionens skolenkät kunna jämföras med sämre presterande skolor. Flera undersökningsresultat har visat att många barn med motoriska brister vid skolstarten möter problem med läs- och skrivinlärning. (Frisk, 1996; Cratty, 1997; Kadesjö & Gillberg 1999) Intressant skulle vara att se om flera timmar av friluftsupervisning eller flera friluftsdagar kan höja skolprestationerna. På samma sätt som fler timmar i idrott och hälsa gav en ökad förbättring i Bunkefloprojektet på följande sätt:

“Elever som har god motorik skolår 1, 2 och 3 har bättre resultat på studiens samtliga tolv skolprestationstest än elever med små och stora motoriska brister. Skillnaderna är signifikanta och säkerställda för elva av de tolv genomförda testen” (Ericsson 2005, s.113).

Käll- och litteraturförteckning

Skriftliga källor:

Al-Abdi, A-M. (1984). *Friluftsverksamheten i innerstadens gymnasieskolor*. Doctoral dissertation, Linköpings universitet.

Backman, E. (2004). Friluftsliv i skolan. I Larsson, H. & Redelius, K. (Red.). *Mellan nytta och nöje: bilder av ämnet idrott och hälsa*. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan, GIH.

Backman, E. (2008). Friluftsliv inom ämnet idrott och hälsa – ett bidrag till mer integrering i skolan? *Svensk idrottsforskning*, Vol. 4, 2008, s.1-5.

Backman, E. (2009). Vad har idrottslärare för bild av ”riktigt” friluftsliv?: Ett bidrag till diskussionen om friluftsliv undervisning och tolkningen av kursplanens mål. i *Idrott och hälsa*. nr.4. Sid. 16-18.

Backman, E. (2010). *Friluftsliv in Swedish Physical Education – a Struggle of Values*. Educational and Sociological Perspectives. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.

Backman, E. (2011a). Friluftsliv: a contribution to equity and democracy in Swedish PE? – An analysis of codes in Swedish PE curricula. *Journal of Curriculum Studies*, Vol 43, No 2, April 2011, s. 269-288

Backman, E. (2011b). What controls the teaching of friluftsliv? Analysing a pedagogic discourse within Swedish physical education. *Journal of Adventure Education & Outdoor learning*. Vol 11, No 1, June 2011, s. 51-65.

Bryman, A. & Bell, E. (2011). *Business research methods*. 3.ed. New York: Oxford University Press

Bråten, I. (red.) (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur

Cratty, B. (1997). Coordination Problems Among Learning Disabled. In Cratty, B. & Goldman, R. (eds.): *Learning Disabilities, Contemporary Viewpoints*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.

Dahlgren L-O. & Szczepanski A. (1997). *Utomhuspedagogik. Boklig bildning och sinnlig erfarenhet*. Linköping: Linköpings universitet och Skapande vetande.

Dahllöf, U. (1967). *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Dahllöf, U. (1999). Det tidiga ramfaktorteoretiska tänkandet- en tillbakablick. *Pedagogisk forskning i Sverige*, årgång 4, nr 1.

Dahmström, K. (2005). *Från datainsamling till rapport- att göra en statistisk undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Eljertsson, G. (2005). *Enkäten i praktiken, En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Englund, T. (1997). *Didaktik- teori, reflektion och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Engström, L-M. (2010). *Smak för motion. Fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Ericsson, I. (2005). Motor observations and school results. *Nordisk Pedagogik*, Vol. 27, s. 111–118.

Fredman, P. Stenseke, M. Sandell, K. & Mossing, A. (red.) (2013). *Friluftsliv i förändring: resultat från ett forskningsprogram: slutrapport*. Stockholm: Naturvårdsverket.

Friluftsförbundet (2009). *Friluftsförbundets Friluftsmiljöprogram*. Botkyrka: Botkyrka Offset.

Friluftgruppen (1999). *Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer*. Ds 1999:78
Stockholm: Näringsdepartementet.

Frisk, M. (1996). Läs- och skrivsvårigheter samt dyslexi. I Ericson, B. (red.): *Utredning av läs- och skrivsvårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Glantz, M. Grahn, P. & Hedberg, P. (2011). *Friluftslivets pedagogik. En miljö- och utomhuspedagogik för kunskap, känsla och livskvalitet*. Stockholm: Liber.

Goodson, I. Anstead, C. & Marshall, J. (1997). *Subject knowledge: readings for the study of school subjects*. New York: Routledge Falmer.

Griffin, P. & Cole, M. (1984). Current activity for the future: The ZOPED. I Rogoff, B., Wertsch, J. (eds): *Children's learning in the zone of proximal development*. Jossey-Bass, San Francisco, s. 45-64.

Hansen-Ketchum, P. Marck, P. Reutter, L. & Halpenny, E. (2010). Strengthening access to restorative places: Findings from a participatory study on engaging nature in the promotion of health. *Health & Place*. Vol. 17, 2011, s. 558-571.

Hassmén, N. & Hassmén, P. (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

Ivetun, U. (2012). *Friluftslivets nya position i Lgr 11: En kvalitativ studie om huruvida lärare i idrott och hälsa upplever möjligheter eller begränsningar med att förverkliga friluftslivet i skolan*. Examensarbete 15 hp vid Lärarprogrammet Idrott, fritidskultur och hälsa F-9 på Gymnastik och idrottshögskolan Stockholm. 2012:55. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan.

Jakobsson, A. (2012). Sociokulturella perspektiv på lärande och utveckling: Lärande som begreppsmässig precisering och koordinering, *Pedagogisk forskning i Sverige*, Årg. 17 nr 3-4 s.152-170.

Jarl, M. Rönnberg, L. (2010). *Skolpolitik-från riksdagshus till klassrum*. Malmö: Liber.

Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, J & Igerud, C. (2011) *Friluftsliv. En kvalitativ studie om påverkansfaktorer för idrott och hälsa lärares friluftslivundervisning i åk 6-9*. Examensarbete 15 hp vid Lärarprogrammet 2008-2012 på Gymnastik och idrottshögskolan i Stockholm, 2011:158. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan.

Kadesjö, B. & Gillberg, C. (1999). Developmental co-ordination disorder in Swedish 7-year-old children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38, s. 820–828.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lieblich, A. Tuvak-mashiach, R. & Zilber, T. (red.) (1998). *Narrative Research: Reading, Analysis and Interpretations*. London: Sage.

Lindblad, S. Linde, G. & Naeslund, L. (1999). Ramfaktorteori och praktiskt förnuft. *Pedagogisk forskning i Sverige*, årgång 4, nr 1.

Linde, G. (2012). *Det ska ni veta! en introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur

Lundgren, U. P. (1989). *Att organisera omvärlden. En introduktion till läroplansteori* (upplaga 3), Stockholm: Liber Förlag.

Lundgren, U. P. (1999). Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. *Pedagogisk forskning i Sverige*, årgång 4, nr 1.

Lundgren, U.P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.) (2014). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. 3., [rev. och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur & kultur.

Lundvall, S. (2011). *Lärande i friluftsliv - perspektiv och ämnesdidaktiska exempel*. Stockholm: GIH.

Mårtensson, F. Lisberg Jensen, E. Söderström, M & Öhman, J. (2011). *Den nyttiga utevistelsen?: forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang*. Stockholm: Naturvårdsverket.

Nilsson, J. Kraepelien-Strid, E. & Seger, J. (2007). Friluftsliv och naturmiljöaktivitet i skolan. I Larsson, H. & Meckbach, J. (red). *Idrottsdidaktiska utmaningar*. Stockholm: Liber AB. s. 154-163

Nordh, A. (2014). *Friluftsliv i idrott och hälsa i gymnasieskolan – En problematisering om hur idrottslärare i gymnasieskolan uppfattar och hanterar undervisning i friluftsliv*. Lic. Malmö: Malmö högskola [opublicerat dokument]

Riksidrottsförbundet (2007). *Idrott och rörelse I skolan – en studie av idrott I skolan 2007*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Schantz, P. & Silvander, U. (red.) (2004). *Forskning och utbildning inom friluftsliv: utredning och förslag*. Stockholm: Friluftsorganisationer i samverkan (FRISAM).

Sebba, R. (1991). The Landscapes of Childhood: The reflection of Childhood's Environment in Adult Memories and in Children's Attitudes, *Environment and Behavior*, 23, 4, s. 395-422.

Skolverket (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU-03)*, Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011). *Kursplan för idrott och hälsa*. Stockholm: Skolverket.

Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Skolöverstyrelsen (1987). *Läroplan för gymnasieskolan, Lgy 87*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Stensmo, C. (2007). *Pedagogisk filosofi: En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Tholin, J. (2006). *Att kunna klara sig i okänd natur: En studie av betyg och betygskriterier – historiska betingelser och implementering av ett nytt system*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Vygotsky, L.S. (1987). *The collected works of L.S Vygotsky. Vol. 1. Problems of general psychology*. New York: Plenum Press.

Ward-Thompson, C.W. Aspinall, P. & Montarzino, A. (2008). The childhood factor: Adults visits to green places and the significance of childhood experience, *Environment and Behavior*, 1 (40) s. 111-141.

Wiberg, Å. (2014). *Man skulle behöva en definition av Skolverket": en studie om idrottsläroverstudenters föreställningar om natur och friluftsliv i lärarutbildning och ämnet idrott och hälsa*, Magister-uppsats, Linneéuniversitetet: Kalmar.

Internet källor:

Andersson, A.& Davidsson M. (2007). *Undervisning utomhus: Vilka faktorer påverkar pedagogernas möjligheter att undervisa utomhus?* Göteborg: Göteborgs Universitet. Lärarutbildning. Examensarbete 2007:370. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/9765> [2015-11-24]

Nacka kommun (2012). *Kommunens naturreservat*. Stockholm: Nacka kommun. Tillgänglig: http://www.nacka.se/web/fritid_natur/naturochparker/naturreservat/Sidor/default.aspx [2015-11-10]

Nacka kommun (2014). *Utbildningspolitik strategi för Nacka kommun Styrdokument för gymnasieskola*. Stockholm: Nacka kommun. Tillgänglig: http://www.nacka.se/web/barnomsorg_utb/gymnasieutbildning/for_elever_i_gymnasiet/Sidor/Malforgymnasieskolan.aspx [2015-10-02]

Nacka kommun (2015a). *Grönstrukturprogram*. Stockholm: Nacka kommun. Tillgänglig: http://www.nacka.se/web/bo_bygga/projekt/oversiktlig_ny/gronprogram/Sidor/default.aspx [2015-11-10]

Nacka kommun (2015b). *Webbkarta*. Stockholm: Nacka kommun. Tillgänglig: <http://webbkarta.nacka.se/> [2015-10-29]

Skolinspektionen (2010). *Mycket idrott lite hälsa. Skolinspektionens rapport från den flygande tillsynen i idrott och hälsa*. Stockholm: Skolinspektionen. Tillgänglig: <http://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/flygande-inspektioner/2010/idrott/slutrappport-flygande-tillsyn-idrott.pdf> [2015-10-25]

Statistiska centralbyrån (2014). Befolkningsstatistik, Sveriges befolkning, kommunala jämförelsetal, 31 december. 2014. Stockholm: SBC. Tillgänglig:
http://www.scb.se/BE0101/#c_li_26051 [2015-11-10]

Muntliga källor:

Fem intervjuer från Idrott och hälsa lärare i Nacka kommun.

Intervjuperson 1, Lärare, Idrott och hälsa [2014-10-27]

Intervjuperson 2, Lärare, Idrott och hälsa [2014-11-05]

Intervjuperson 3, Lärare, Idrott och hälsa [2014-11-06]

Intervjuperson 4, Lärare, Idrott och hälsa [2014-11-11]

Intervjuperson 5, Lärare, Idrott och hälsa [2014-11-12]

Bilaga 1

Litteratursökning

Syfte och frågeställningar: Syftet med denna studie är att undersöka vilken uppfattning lärare i idrott och hälsa har om friluftsliv samt vilken friluftsupervisning som bedrivs i några utvalda gymnasieskolor i Nacka kommun.

1. Vilken uppfattning om friluftsliv har gymnasielärare i idrott och hälsa i Nacka kommun?
2. Vilken friluftsupervisning bedriver dem?
3. Vad begränsar och möjliggör friluftsupervisning?

Vilka sökord har du använt?

friskolereform, outdoor education, friluftsliv, friluftsdagar, friskola, kommunal skola, sociokulturell, ramfaktorteorin, inre och yttre faktorer, Nacka kommun, skollag, Lgy11, Lgy94

Var har du sökt?

Discovery, Google Scholar, DiVA, GIH:s bibliotekskatalog, Google

Sökningar som gav relevant resultat

Discovery-databasen: friskolereform and Sweden, Outdoor education
Google Scholar: behöriga lärare, friskolor, kommunalskolor, friluftsliv
Google: Skollagen, Nacka kommun, Lgy11, Lgy94
DiVA: Sociokulturell, ramfaktor
GIH:s bibliotekskatalog: Friluftsliv, undervisning i friluftsliv, friluftsdag

Kommentarer

Materialet var lätt att hitta eftersom friluftsliv har blivit ett väldigt aktuellt forskningsområde under de senaste åren. Nacka kommun som avgränsat område gör studien unik. Vi har hittat mycket material via litteraturlistor(referenslistor) som andra studenter eller forskare har använt.

Bilaga 2

Intervjufrågor

Bakgrundsfrågor:

1. Vilken är din utbildningsbakgrund?
2. Hur många år tog det?
3. Hade du under din utbildning till lärare någon utbildning i friluftsliv?
4. Hur länge har du arbetat som lärare och i vilka ämnen?
5. Har du arbetserfarenhet från kommunal/friskola?
6. Hur många lärare i idrott och hälsa arbetar i skolan?

Uppväxt och "privat":

7. Hur såg din uppväxtmiljö ut? (Storstad, landet)
8. Brukade du vara ute i naturen under din uppväxt? (Tillsammans med familjen, vänner, scout)
9. Brukar du, på din fritid nu vara i naturen?
10. Vad är friluftsliv för dig?
11. Vad är din definition av friluftsliv?

Friluftsliv i skolan:

12. Har ni friluftsliv i din undervisning och vad gör ni då?
13. Hur många gånger på en idrott och hälsa kurs 1 har ni friluftsliv? (Ej friluftsdagar)
14. Hur många friluftsdagar/halvdagar har ni haft i er skola under läsåret? (Under vår och höst)
15. Vad gör ni under era friluftsdagar?
16. Vem har huvudansvaret för att arrangera friluftsdagar?
17. Hur uppfattar du friluftsliv i ämnesplanen? Hur är det att tolka?
18. Hur såg din friluftslivundervisning ut under Lgy94? (Om läraren jobbat i sex år)
19. Finns det skillnader mellan din undervisning under Lgy94 och idag med Lgy11? (Om läraren jobbat i sex år)
20. Vilka faktorer anser du det är som påverkar genomförandet/inget genomförande av friluftslivundervisning i skolan?
21. Finns det skillnader mellan kommunal och friskola kring friluftslivundervisning? (vad beror i så fall skillnaden på?)

Framtiden:

22. Hur tror du friluftsliv i skolan kommer se ut om fem år? (Skillnader? Lika som nu?)
23. Skulle du vilja fortbilda dig inom friluftsliv?
24. Är det något som du vill lära dig mer om inom friluftsliv?

Avslutning:

Är det något som vi som blivande lärare i idrott och hälsa borde ta med oss när vi kommer ut som lärare och ska undervisa i friluftsliv?

Övriga synpunkter som kan vara oss till gagn för undersökningen?

Får vi återkomma genom mail om det skulle vara någonting som vi undrar?